RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1901. Andra Kammaren. N:o 27.

Fredagen den 26 april.

Kl. 1/2 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

§ 2.

Herr talmannen yttrade: Å nyo har döden gjort en skörd bland den forna Andra Kammarens veteraner, i det att grefve Arvid Fredriksson Posse sistlidne onsdags afton slutade ett långt och verksamt lif. Den framskjutna ställning, han under en lång följd af år intog i denna kammare, hans plats sedermera som den främste mannen vid Konungens rådsbord samt det intresse och nit, hvarmed han snart sagdt ända till slutet deltog i nästan alla vigtigare angelägenheter inom den provins, han ursprungligen tillhörde, göra väl berättigad den erkännandets och aktningens minnesruna, som jag nu ber att få inrista i kammarens protokoll.

§ 3.

Föredrogos, men blefvo åter bordlagda statsutskottets utlåtanden n:is 11 a, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67 och 68 samt bevillningsutskottets memorial och betänkande n:is 29, 30, 31 och 32.

§ 4.

Herr *K. Staaff* aflemnade en motion, n:o 185, angående antagande af en ny paragraf med nummer 103 i regeringsformen m. m.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes lagutskottets utlåtande n:o 42, i anledning af väckt motion om sådan ändring i lagen om hemmansklyfning m. m. den 27 juni 1896, att egostyckning och jordafsöndring må kunna ega rum å till bergslag hörande skogsmark, som undergått storskifte, derå laga fastställelse kommit.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *S. A. G. Sundberg* under 6 dagar fr. o. m. den 29 dennes.
» *J. W. Bengtsson* i Häradsköp..... » 3 » » » 30 »
» *J. Hjelmérus*..... » 5 » » » 1 nästkommande maj.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,47 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.

Lördagen den 27 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de i kammarens sammanträde den 20 innevarande månad förda protokoll.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet herr *K. Staaffs* å kammarens bord hvilande motion, n:o 185.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter lagutskottets utlåtande n:o 42.

§ 4.

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar.

Till afgörande företogs till en början Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 21, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förslag till inrättande vid högre skolor för qvinlig ungdom af särskild afgångsexamen för lärjungar, som efter fylda 17 år önska afsluta sin skolgång.

Dervid anförde:

Herr von Schéele: Herr talman, mine herrar! När jag i dag på morgonen läste uti en tidning, att i dagens plenum endast *obetydliga* frågor skulle förekomma, bland hvilka var upptagen äfven den fråga, som nu föreligger, kan jag icke neka till, att detta ut-

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

tryck väckte min harm. Jag erinrade mig, hurusom för ett par år sedan jag var tillstädes vid en orientalisk fest, som i hafsviken utanför Beirut gafs till ära för kejsar Wilhelm af Tyskland, samt hurusom dervid en raket råkade till att falla ned i den närbelägna staden, så att ett barn deraf skadades till döds. Kejsaren, menniskovänlig och uppmärksam som alltid, skickade, så snart han fått kännedom härom, ett bud till olycksstället för att höra, huru det verkligen sig förhölle, och uttrycka kejsarens deltagande. Han fick då det svaret från fadern: »Helsa kejsaren och tacka honom för hans välvilja, men någon stor skada hade icke skett, ty det dödade barnet var *bara en flicka*». Sådan är österländingens uppfattning af qvinnans menskliga värde, en säker måttstock på ett folks kulturella ståndpunkt öfver hufvud.

Uti den synnerligen väl redigerade norska tidskriften For Kirke og Kultur förekommo nyligen under ett aktadt svenskt författarenamn Kulturhistoriska anteckningar rörande förhållandena i det nordliga Europa, hvarvid den senare hälften af sistförflutna århundrade säges särskildt hos de skandinaviska folken kännetecknas af en omkastning, närmast inom skönlitteraturen, men detta såsom återspegling af herskande stämningar och åsigter, *från qvinnodyrkan till qvinnoförakt*. Att, såsom skett, i den föreliggande motionen se ett bevis på sanningen häraf, så att vi skulle vara på väg till en österländsk uppskattning af qvinnan och en dermed sammanhängande kulturnivå, vill jag ingalunda vara med om. Jag ser fastmer i denna motion ett *nödrop* att komma våra flickskolor till hjelp, hvari jag vill af fullt hjerta instämma, ehuru jag ej gillar de föreslagna hjelpmedlen.

I synnerhet när man läser den utförliga motionen uti dess helhet, finner man den innebära ett sådant nödrop, som afser både anordningen af den qvinliga undervisningen i vårt land och bristen på erforderliga medel för ett ändamålsenligare och bättre ordnande af densamma. Dessa två synpunkter sammanhänga, efter mitt förmenande, mycket nära med hvarandra, ty de bristfälliga anordningarna — man må nu fatta saken i likhet med motionären eller, såsom jag, på ett väsentligt annat sätt — bero ytterst och till allra största delen på bristande penningmedel. Detta gäller nemligen icke blott den disproportion, som i vårt land förefinnes mellan lärarinnornas och de manliga lärarnes löneförmåner, något, som, när man icke kan förneka väsentlig likställighet i arbetsuppgifter, lätt alstrar en misstämning, som icke gerna kan annat än lemna spår efter sig i undervisningen, utan härtill kommer också, att en mängd organisatoriska förhållanden gestalta sig ganska ogynsamt just på grund af de otillräckliga ekonomiska resurser, hvaröfver flickskolorna i vårt land disponera, trots Riksdagens frikostighet mot dem nu i jemförelse med hvad förhållandet var under en föregående tid. Huru ofta har man icke vid de högre qvinliga läroverk, jag under snart 30 år haft tilfälle att än såsom rektor, än såsom styrelseordförande, än såsom eforus taga noggrann kännedom om, nödgats försaka så-

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

dana anordningar, som af alla erkänts vara mycket önskvärda, endast derför att de nödiga penningmedlen för deras förverkligande fattats!

Ett annat tryck, beroende på denna samma grund, ligger deruti, att föräldrarne till barnen anse sig hafva åtskilliga rättigheter gent emot flickskolorna, enär de vid dessa måste betala mycket större afgifter, än hvad de behöfva göra vid gosskolorna. De framställa derför icke sällan obilliga anspråk i ett och annat hänseende, särskildt med afseende på flickornas flyttning till högre afdelningar, oaktadt deras kunskaper kanske icke berättiga dem dertill. Och som det nu är ställdt med ekonomien vid flertalet af våra flickskolor, blir det ganska svårt för deras styrelser att helt och hållet lemna dessa anspråk utan afseende, då de ifrågavarande läroverken för sin existens i väsentlig mån äro beroende af att få behålla sina elever för årsafgiftens skull.

En annan jemväl mycket betydelsefull sak är anskaffandet af goda lärarekrafter. Tacksamt erkännande förtjena i sanning de många från lärarinneseminariet utgångna, synnerligen väl qvalificerade lärarinnor, som nöja sig med den ringa aflöning, som på de allra flesta ställen erbjudas dem. Det må vara lyckligt, att så är fallet; men i längden kan man knappast hoppas på fortgång deraf. Ja, redan kämpa många flickskolor i landsorten med stora svårigheter för att få behålla eller förvärfva de större lärarinneförmågorna. Och hvad angår dugande manliga lärarekrafter, stå sådana endast genom mycket känbara pekuniära uppoffringar att erhålla för våra vanliga högre flickskolor, någonting, som jag för min del anser vara ganska mycket att beklaga. Ty lika väl som vi män, särskildt i vår tidigaste ålder, hafva mottagit djupa och för lifvet bestämmande inflytelser ifrån våra mödrar, så har jemväl qvinnan under sin uppväxttid mycket att lära af en man, som förstår det grannlaga i sin ställning såsom hennes lärare.

Jag skulle kunna anföra många flera exempel, men jag tror, att dessa äro tillräckliga för att ådagalägga, att de två föremål för klagan, som motionären framstält, nemligen otillräckliga penningmedel och otillfredsställande anordningar vid våra qvinliga läroverk, höra mycket nära tillhopa.

Öfvergår jag derefter till att taga i betraktande de medel, motionären föreslagit för att bringa undervisningen och den dermed sammanhängande fostran i ett bättre läge, så kan jag alls icke ansluta mig till honom. Jag säger: undervisning och fostran, ty dessa tu få ej otillbörligt skiljas åt. Der undervisningen för såväl gossar som flickor icke går ut på att tillika fostra, är den förfelad — kanske allra mest med afseende på det qvinliga könet, efter som detta icke på samma sätt som det manliga kan för karaktersbildningen medelbart göra sig till godo inflytelserna utaf ett godt teoretiskt bildningsarbete.

När man skall för qvinnans uppfostran sätta en princip eller

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

hvad motionären kallar ett mål, tänker jag, att det af honom med ganska mycken ringaktning omnämnda åskådningssättet från reformationstidehvarfvet i många afseenden fortfarande förtjenar att tillerkännas giltighet. Eller är det icke framgent så, att på samma gång som qvinna och man ega lika högt menskligt värde, hafva de dock i stort sedt en olika lefnadsställning att intaga, en skiljaktig uppgift att i lifvet fylla? Böra icke öfver hufvud än i dag »gossarne fostras att styra land och folk väl, flickorna att upptukta och hålla vid magt hus, barn och tjenstefolk»? Nog måste det i alla tider förblifva en orubblig sanning, att familjelifvet utgör ett minst lika vigtigt fält för mensklig verksamhet som det större samhället, staten? Och så vidt qvinnan genom sin anläggning är anvisad att verka inom detta inskränktare område, icke är väl den insats, hon der gör till menskligheten bästa, mindre betydelsefull än den verksamhet, som mannen i kanske vidare, men derför icke sakligt större kretsar utöfvar. »Så vidt», säger jag; ty härmed vill jag visserligen icke hafva nekat till, att mer exeptionella fall förefinnas, der qvinnan har en med mannen mer likartad begåfning, och då bör hon utan allt tvifvel få — såsom i vårt land lyckligtvis är fallet — kunna följa sin kallelse i den rigtning, hennes gåfvor hänvisa till.

Har jag rätt häruti, så tror jag också, att motionären misstagit sig uti de önskemål, han med afseende på våra flickskolors organisation framstält. Jag är nemligen öfvertygad om, att flickskolorna böra å ena sidan söka att taga vara på hvad som är det egendomligt qvinliga, det, som skriften kallar »qvinnans kyska umgängelse i fruktan», men å andra sidan också att motarbeta den ensidighet, för hvilken qvinnan är utsatt på sitt område, likaväl som mannen på sitt. Faran i sistnämnda hänseende ligger för henne i ett obetingadt följande af stämningen, känslan eller det man vanligen kallar »hjertat», utan förmåga och mången gång äfven utan vilja att vid tings bedömande skilja mellan hvad som är väsentligt och hvad som allenast är af tillfällig natur, äfvensom att i sina handlingar så som sig bör afse sammanhanget mellan orsak och verkan, mellan grund och följd, denna rättfärdighetens lagbundna ordning för menniskolifvet, som har med sig, att ingenting kan verkligen lyckas, som icke är bygdt på det sannas, det rättas och godas grund.

Då det gäller att genom undervisning utbilda lagbundenhetens hos hvarje menniska inneboende idé och deremot svarande grundsatser, gifves det helt visst åtskilliga läroämnen, som i en goss-skola kunna vara på sin plats, såsom t. ex. algebra och logik, utan att för den skull passa i en flickskola. För flickans mer konkreta anläggning synes mig modersmålet, sammanställdt med *något* främmande språk, erbjuda den bästa och säkraste vägen till tankereda, likasom religions- och naturkunskap samt historia till insigt i den sedliga såväl som den naturliga verldsordningens orubblighet. Ur praktisk synpunkt åter anser jag allmän helsolära och huslig ekonomi särdeles lämpliga.

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

Med de åsigter, jag nu uttalat, kan jag ej annat än finna motionärens examensförslag särdeles otillfredsställande, i det att derigenom motsatsen skulle åstadkommas till det, som jag för min del anser önskvärdt. Hvad närmast angår det, som jag kallat för det egendomligt qvinliga eller qvinnans stilla väsen, störes detta ganska mycket af examina. Att mer, än oundgängligen nödvändigt är, tvinga in henne i examensväsende anser jag vara ett misstag. Och jag tycker, att utskottet har rätt, då det säger, att vi åtminstone böra i detta hänseende se, huru planen om en mellanexamen för gossar tager sig ut, innan vi begära hos Kongl. Maj:t, att samma experiment måtte göras jemväl med afseende på våra flickor. Och med hänsyn till den andra sidan af det mål, som jag tänkt mig för qvinlig bildning, nemligen utveckling af förståndet och insigt i hvad vi måste hafva att vänta af våra handlingar i lifvet, så håller jag före, att det vore mycket olyckligt, om bildningen för flickan i regel skulle vara afslutad så tidigt, att det inhemtade kunskapsmåttet komme att motsvara, hvad som i goss-skolan undangöres i de fem lägre klasserna. I mån af som tillfälle dertill kan beredas, synes det mig vara minst sagdt lika önskvärdt för en flicka som för en yngling — hvilken senare ju har mera vidtgående utvecklingsmöjligheter först vid universitetet och sedan ute i lifvet — att vinna något högre själsodling, än ett femklassigt elementarläroverk förmår skänka. Jag tror, att qvinnan kan på sådant sätt blifva ett så mycket mera godt sällskap för sin man och till än större välsignelse för sina söner och döttrar. Att nu, såsom här ifrågasatts, visserligen icke afklippa all fortsatt undervisning för henne, men likväl säga ifrån, att hon fått sin maturitetsbildning genom den examen, som motionären åsyftar, det tyckes mig vara mycket olämpligt.

Slutligen ber jag få tillägga, att det förefaller mig, som om man just icke i allmänhet saknade hvad som med hänsyn till kontroll behöfves i fråga om våra qvinliga läroverk, och att det kan vara ganska godt, att der råder en viss frihet i organisatoriskt afseende. Vi hafva nog af uniformitet i våra gosslläroverk; och jag skulle lifligt beklaga, om ett liknande förhållande blefve legaliseradt på flickskolornas område, såsom här är ifrågasatt. Nej, hvad vi behöfva och behöfva i utomordentligt hög grad, det är ökade medel för att derigenom möjliggöra en fortgång på den väg, på hvilken vi redan befinna oss, och som i hufvudsak synes mig vara den rätta i afseende på vår uppväxande qvinliga ungdoms uppfostran. Att *den* bristen måtte snart och grundligt afhjelpas, derom sätter jag min lit till Sveriges Konung och Riksdag.

Jag begär sålunda, herr talman, att få instämma i utskottets utlåtande med den motivering, som jag här tagit mig friheten göra.

Häruti instämde herrar *Waldenström*, *Zetterstrand*, *Meyer*, *Redelius*, *Hultkrantz* och *Anderson* i Hasselbol.

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

Herr Centerwall: Herr talman, mine herrar! Jag är den föregående talaren mycket tacksam för det att han har erkänt vigten af att vi äfven i denna samling tala om den *qvinliga* bildningen. Jag vill visserligen icke gå så långt som en gång J. J. Rosseau och säga, att »männen äro, hvad qvinnorna göra dem till», men så till vida är jag ense med den ryktbare författaren, att jag erkänner, att det outplånligaste och djupaste intryck, som en man har, är det intryck, han fick af sin första uppfostran genom sin mor. Således kan det nog vara skäl, att äfven staten tänker på, huru man skall *uppfostra* mödrarna.

I olikhet med den föregående talaren vågar jag dock tro, att det »egendomligt qvinliga», såsom han uttryckte sig, icke skall gå bort derför, att flickorna blifva underkastade ungefär samma examina som gossarna. Har den ärade talaren någonsin funnit, att i Danmark qvinnorna äro mindre qvinliga än i Sverige? Och i Danmark är det regel, att nästan hvarenda flicka, som har begåfning och går igenom en flickskola, tager en sådan examen som den nu ifrågastälda. Har den ärade talaren funnit, att i Norge flickorna äro sämre derför, att de tagit en sådan examen? Jag tror, att den gjort mycket godt, särskildt der.

Sedan således den ärade talaren beredt mig mark, skall jag be att få vända mig något litet emot utskottets betänkande. Nu skola dock herrarne i utskottet icke tro, att jag skall säga något ofördelaktigt om deras betänkande. Vanligt är ju, att en motionär, som får sin motion afstyrkt, är missnöjd, och tyvärr är det ej heller ovanligt i denna församling, att detta missnöje tager sig uttryck, som kanske icke äro fullt lämpliga. Men *jag* skall tvärtom erkänna, att jag tror, att utskottet har alldeles rätt, när det säger, att det tagit denna sak i »allvarligt» och följaktligen noggrant öfvervägande, och jag är fullt öfvertygad, att utskottets ledamöter gjort allt för att sätta sig in i frågan, efter måttet af den insigt, som man kan förutsätta hos dem. Denna insigt borde naturligtvis vara ganska stor hos ett utskott, som endast har skolfrågor att behandla och derigenom är särskildt lyckligt lottadt i jemförelse med andra tillfälliga utskott, på hvilka man lastar allt möjligt af den mest olikartade natur. Emellertid har jag, oaktadt denna min stora och djupt kända aktning för utskottet, icke kunnat precis åtnöja mig med allt hvad detsamma säger. Det börjar med att förkunna, »att hvarje offentlig examen ytterst lätt kan verka störande på undervisningens jemna gång och framkalla öfveransträngning». Nå, hvarför skola vi då hafva examen i gosskolorna? Den inverkar ju också på undervisningens jemna gång och framkallar öfveransträngning, och jag vet icke, att öfveransträngning hos män mindre skapar hopplösa slägter än öfveransträngning hos qvinnor. Deremot kan invändas, att gossarne äro starkare. Ja, det beror på. Jag har under 26 år haft att göra med flickors uppfostran, och jag har icke kunnat finna, att de hafva större anlag att blifva öfveransträngda än gossarne; de hafva väl större ambition och de läsa mera,

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

men de äro sega. Jag har för öfrigt, såsom synes af min motion, föreslagit, att denna examen skulle afläggas »efter fylda 17 år», men jag har icke sagt, att det skulle ega rum precis vid 17 år. Detta är detsamma, som stadgats i Danmark, och der hafva nu åtskilliga skolföreståndarinnor och målsmän för den qvinliga ungdomen börjat att arbeta på att få ned denna ålder till 15 år. *Det* anser jag dock mycket olämpligt. I Danmarks flickskolor, som jag oftare haft tillfälle att studera, har jag i alla fall sett de allra friskaste och mest rosenkindade flickor, man kan finna; de hafva tydligen icke tagit någon skada hvarken till kropp eller själ utaf denna förskräckliga examen.

För resten är denna examen icke något nytt i Sverige. Den första ordnade flickskola, som fans hos oss, och som vi nu hafva här bredvid oss, nemligen den Wallinska, afslutades ursprungligen med en examen. *Det* ansågs då vara ganska rigtigt, ehuru hela inrättningen af en offentlig flickskola, såsom jag skildrat i historiken i min motion, väckte skandal, minst sagdt lika mycket som det steg, jag nu föreslår, att vi skulle taga, icke i det okända eller i det blå, utan efter 30 års erfarenhet i Danmark och 23 års erfarenhet i Norge. Hafva vi icke rätt att taga exempel af våra nära fränder och deras förhållanden? Tro herrarne, att det är så stor skilnad mellan de danska eller norska och de svenska flickorna? Mig förefaller det, som de vore af ungefär samma gods och med ungefär samma tänkesätt.

Naturligtvis har utskottet rätt, när det säger, att det skulle blifva »en vigtig ändring i organisationen» och att lärjungarna finge »vidkännas verkningarna» af densamma. Ja, visst fingo de det, men min mening är just, att de skulle få det. Om man ser efter, hvilka dessa verkningar skulle vara, så finner man, att de skulle vara dels en välbehöflig större kontroll öfver de statsunderstödda flickskolorna, att dessa flickor, som till stor del behöfva förtjena sitt bröd och icke hafva råd att bara odla »det egendomligt qvinliga», verkligen ofta kunde litet snabbare komma till någonting sådant, då den föreslagna examen i många fall skulle ersätta studentexamen.

Herrarne skola icke tro, att det är alla lärarinnor, som hysa samma åsigter som de lärarinnor och deras vänner, hvilka hittills offentligen uppträdt mot min motion och sökt hetsa den allmänna meningen mot densamma. Jag håller här i min hand en mig tillsänd skrifvelse, en bland de många, som jag kunde citera, af framstående lärarinnor landet rundt, som bestämdt vitsordat behofvet af en sådan examen. Här säges nu bland annat: »Något måste göras, ty denna mängd af fragmentariska kunskaper, denna genomgående opraktiskhet i den nuvarande skolans organisation, som gör, att, som ni säger, en mångårig och dyrbar uppfostran ej kan skaffa den unga flickan vare sig kläder, föda eller husrum, och sist det ekonomiska elände, med hvilket en stor del af våra lärarinnor lönas — allt visar ju på ett fruktansvärdt sätt, att skolan ej är, hvad hon borde vara.

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

De principer, som borde vara gällande der — klarhet, begränsning och praktiskt resultat — finnas ju knappast alls. Och dessa otaliga pedagogiska diskussioner i tal och skrift, der alla skolfrågor behandlas i oändlighet, blott icke »den ena nödvändiga», en reformering af skolan, de göra den, som känner förhållandena, alldeles hopplös.» — Det der klingar ju annorlunda än stockholmsklickens och dess filialers utlåtelser. I fortsättningen heter det: »Naturligtvis har qvinnans praktiska uppfostran den största betydelse ej blott för henne sjelf, utan för hela vårt folk, en betydelse för kultur och allmän välmåga i landet, så omfattande, att man ej ens på förhand kan ana dess vidd. Huru många *män och barn* af den bildade klassen skulle ej få oöfverskådligt gagn af den bildade *qvinnans* praktiska uppfostran.» Så talar en sundt och klart tänkande qvinna, om hon också ej skall vinna bifall af »skolfrihetens» och »idealismens» representanter. — Ännu ett par utdrag. »Räckte våra löner till uppehälle *året om,* o hvilken okänd lycka det skulle vara.» — Hon talar om huru många flickor från burgna hem, som egna sig åt undervisning — i parentes sagdt må det påpekas, att detta faktum är det, som hittills räddat våra flickskolor. — »Men», säger hon, »för oss, som måste helt och hållet underhålla oss sjelfva, äro förhållandena sådana, att sakna vi någon tid vår lön (t. ex. på grund af sjukdom eller studier eller om man ej under ferierna lyckas få extra arbete), så sakna vi också lifvets nödtorft. Huru många gånger får man ej sälja nödvändiga kläder för att få medel till det, som är ännu nödvändigare. Under sådana förhållanden får man naturligtvis en annan syn på lifvet än fröknarna» — ja, namnen kunna göra detsamma, allt nog de bäras af den estetiska skolrigtningens mera kända representanter. »Att ge barn, som i framtiden behöfva försörja sig sjelfva (och huru många sådana komma ej alltid att finnas inom den högre flickskolan!) »allmänbildning» i stället för en praktisk uppfostran, det är att ge dem stenar i stället för bröd.» Ja, staten understödjer sannerligen ej flickskolorna för att der endast de rikes barn skola bildas till angenäma sällskapsmenniskor, som kunna tala litterär och politisk slang. Och kunna ej studierna göras litet mera praktiska utan att döda *verkligt* intresse, verklig idealitet? När man läser sådant af en aktningsvärd, trovärdig och helt visst begåfvad qvinna, hvad skall man då säga? Och tro herrarne, att detta är det enda fallet? Jag skulle kunna räkna upp många dylika, som jag känner till genom personlig åskådning och bekantskap. Jag har citerat *detta* derför, att det visar två saker, för det första, att det finnes verkligen qvinnor och begåfvade qvinnor, som anse, att det vore lyckligt, om man finge en tidig och praktisk afslutning å skolkursen, och för det andra för att bestyrka, hvad som dragits i tvifvelsmål af dertill obefogade personer, att de uppgifter, som jag lemnat om lärarinnornas ekonomiska ställning, äro i allo rigtiga och icke färglagda. Men jag vill icke besvära kammaren allt för länge, ty vi hafva vigtiga saker sedan. Jag skulle dock ur dessa papper, som jag har här, kunna läsa

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

upp mycket intressant. Jag har t. ex. ett, som visar, att en flickskoleföreståndarinna, som gått igenom högre seminarium och varit ute i 6 långa år, har 900 kronor i lön. Jag skulle kunna visa, att en lärarinna för 12 timmars daglig tjenstgöring har en lön af 200 kronor om året, d. v. s. för 24 timmars skulle hon hafva 400 kronor. Jag skulle kunna bevisa hvart enda ord jag sagt i min motion och litet till. Det skulle dock icke tjena så mycket till, helst som för närvarande en undersökning är satt i gång af en skicklig statistiker, som till vederbörande flickskolor utsändt frågeformulär, som äro vida bättre än de, som på min tid utsändes. Och utan tvifvel kommer resultatet att blifva högst nedslående.

Nu har man klandrat mig, och utskottet har också gjort det, derför att jag kommit just *nu* med min motion. Jag medgifver, att jag borde kommit mycket förr, i samma ögonblick, som herr Ernst Carlson inlemnade sin skolmotion. Jag gjorde detta emellertid ej, och det var af opportunitetsskäl, ty jag ville ej binda min svaga julle vid hans stora skepp och derigenom möjligen göra någon skada åt detsamma. Jag kommer således bestämdt icke för tidigt, utan snarare för sent.

Hvad ligger det också för ondt i det, att jag tagit mig friheten föreslå, att denna fråga skulle kunna behandlas af den nu sittande skolkomitén? Jo, det, att »den är i färd med att affatta sitt betänkande». Ja, huru lång eller huru snabb den färden är, vet jag icke, men komiténs högt ärade ordförande yttrade härom dagen till mig här ute i sammanbindningsbanan — i närvaro utaf en här bredvid sittande ledamot af kammaren — att betänkandet icke blir färdigt förrän först i jul. Norska komitén af år 1890 fick i uppdrag att göra en dylik undersökning i afseende å flickskolorna, och den skaffade sig af regeringen en underkomité eller subkomité, såsom man brukar säga, hvilken arbetade parallelt med den stora komitén. För resten har jag icke föreslagit uteslutande den utvägen, att man skulle vända sig till den stora skolkomitén, utan det kan som sagdt blifva en komité bredvid, och det kan slutligen vara fråga, om det skall vara en komité och ej bara en departemental undersökning. Flickskolornas förhållanden äro mycket enklare än gosskolornas, och det är derför mycket lättare att undersöka dem än gosskolornas. Och jag är fullt öfvertygad om, att man verkligen skulle kunna hinna detta i komitén, om man *ville*.

Alltså kan jag icke vidkännas de förebråelser, som direkt eller indirekt i utskottets betänkande och på annat håll — endast en del af kritikerna torde jag hafva läst — hvilka rigtats emot mig. Hvarför har jag väckt denna motion *just nu?* Jo, derför att jag har mig bekant, att det nuvarande flickskoleunderstödet omöjligen kan räcka. Det är nemligen fallet, att det kommit in ansökningar från nybildade flickskolor, som icke kunnat få något derför, att det befintliga anslaget var slut. Följaktligen tager jag mig friheten att förmoda, att regeringen nästa år inkommer med begäran om förhöjning af anslaget.

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

Jag hade tänkt mig, att denna förhöjning icke borde vara en nödfallsförhöjning på några tiotusental kronor, utan så väsentlig, att den verkligen kunde afhjelpa flickskolornas hårda ekonomiska betryck. Jag tror mig nemligen hafva visat och ytterligare kunna bevisa, hvad jag nämnt om flickskolornas ekonomi. Men för att detta skall gå igenom, har jag ansett mig böra föreslå något annat först.

Jag har dessförinnan resonnerat med många af mina pedagogiska vänner, ty det är icke sant, att jag kommit med detta utan att hafva talat med högt aktade målsmän för flickskolorna, fastän jag kanske icke språkat med dem, som mest haft ordet i sin magt, mest hafva pressen för sig, men äro mest rädda för kontroll. Huru skulle man kunna tänka sig, att regeringen eller enskild motionär kunde utverka ett högre statsunderstöd åt flickskolorna, om icke Riksdagen, som är kritisk och med rätta kritisk i afseende på anslag, egde garanti för att kontrollen öfver flickskolorna blefve bättre, än den nu är. Den föregående talaren sade visserligen, att kontrollen vore god. Ja, i ett stift, der det blott finnes en enda flickskola, der kan eforus' tid räcka till för kontrollen — i synnerhet om man har så gamla insigter i saken som den föregående talaren — men i de stora stiften, huru går det till der? Jo, det förordnas en inspektor — prest eller lekman — men i båda fallen har den förordnade andra sysselsättningar och kan blott egna en bråkdel af sin tid åt kontrollen, så att denna ofta blir lika med plus minus 0. Men i fråga om kontrollen gäller ju den satsen, att af frukterna känner man trädet, och jag tänker, att det bästa sättet att kontrollera är att undersöka, hvilka frukter skolans undervisning burit; detta sker bäst genom en examen. När jag först fick denna tanke, som långt förut kommit till utförande i Norge och Danmark, fruktade äfven jag, att »det egendomligt qvinliga» skulle sväfva i fara. Denna fruktan lade sig emellertid, då jag upptäckte, att i de skolor, der man specielt drifvit »det egendomligt qvinliga», der har man minst lyckats, hvarpå jag skulle kunna anföra slående exempel. Det egendomligt qvinliga är nog icke annat än det egendomligt menskliga, formadt på annat sätt på grund af någon olika själsorganisation, och jag anser, att man bör uppfostra flickorna till menniskor genom att gifva dem så mycket teoretiska kunskaper, att de kunna fortsätta att studera och bibehålla den idealitet, utan hvilken — jag har sagt det i motionen — äfven den rikastes lif blir fattigt. Men gifver man dem dessutom möjligheten att skaffa sig sitt dagliga bröd, om de behöfva förtjena det, tror jag, att man gör dem den största tjensten, en menniska kan göra en annan, och det är den tjensten, som jag afsett att göra flickskoleeleverna.

Huru jag än har vändt saken och hvilka motargument jag än fått, har jag omöjligt kunnat förändra åskådningssätt, och hvad som hittills anförts här har ej heller kunnat bidraga dertill. Det är ju möjligt, att när andra talare komma — när den stora pedagogiska flottan seglar fram, höll jag på att säga — jag kommer att på något sätt ändra åsigter; men det tror jag icke.

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

Jag vill icke göra något yrkande i sakens nuvarande läge, utan dermed får anstå tills sedermera, om det då skulle befinnas lämpligt — hvilket jag betviflar.

Herr Hammarlund: Herr talman! Då den föregående talaren icke gjorde något yrkande, är det egentligen öfverflödigt att uppträda för att försvara utskottets betänkande, men jag skall det oaktadt bedja att få yttra några ord.

Jag förstår mycket väl, att den ärade motionären icke är nöjd och belåten med utskottet, ty när är väl en motionär nöjd och belåten, då han mötes af ett afstyrkande utlåtande. Hvad man dock kunnat hoppas, hade varit, att han skulle hafva insett det fullt befogade i den hufvudinvändning, som utskottet gjort mot hans förslag.

Det förhåller sig ju så, att Riksdagen skrifvit till Kongl. Maj:t och anhållit om utredning och förslag angående införande af en examen på mellanstadiet vid de allmänna läroverken. Man vet emellertid ännu icke, om en sådan examen verkligen kommer till stånd; man vet ännu ingenting om denna examens beskaffenhet och hvad den skulle komma att omfatta; man vet öfver hufvud taget ingenting närmare om denna examen, och likväl skulle man nu, innan man erfarit något om, huru denna examen kommer att verka vid gosskolorna, skrifva till Kongl. Maj:t och begära en liknande examen för flickskolorna.

För min del tror jag, att alla skäl tala för, att man tills vidare intager en afvaktande hållning.

Nu säger den ärade motionären, att en utredning härom kan icke skada. Ja, det är visserligen sant, men om en utredning skall ske, bör man dock vara fullkomligt på det klara med, att man verkligen önskar en sådan examen. Och att skicka denna fråga till den af Kongl. Maj:t för två år sedan tillsatta läroverkskomitén, skulle för öfrigt utan tvifvel vara att högst väsentligen förrycka denna komités arbeten.

Det är dessa hufvudsynpunkter, som varit för utskottet de bestämmande, och på dessa nu i korthet anförda skäl tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Friherre *De Geer* och herr *Söderberg* instämde häruti.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! I likhet med den förste ärade talaren anser äfven jag det vara statens pligt att söka främja det qvinliga liksom det manliga slägtets uppfostran, för så vidt det måste anses vara ett statsintresse att tillgodose både samhällets och familjens kraf. Men äfven om flickskolorna i vårt land äro i behof af en reform, är jag i likhet med nämnde talare af den öfvertygelsen, att den väg, motionären här anvisat, ej är den rätta att slå in på.

Jag skulle kunnat hafva åtnöjt mig med att instämma i de synpunkter, som af utskottet blifvit framhållna och som af dess ord-

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

förande nyss ytterligare betonats. Men då motionären särskildt utmanat mig, skall jag också bedja att få svara med några ord. Jag vet icke, hvarför han valde sin bild från flottans område — kanske var det derför, att detta vapen för närvarande är så mycket på tal — men den honnör, han gjorde mig, var skäligen oförtjent. Jag vet icke annat, än att vi för två år sedan, när läroverksreformen var å bane, verkade i godt samförstånd, och jag förstår icke, hvarför han dröjt med sin motion. Icke hade han behöft taga hänsyn till mig; det vore alldeles för stor artighet.

Jag får nu säga, att jag i olikhet med motionären anser, att utskottet förfogat öfver ett alldeles tillräckligt mått af sakkunskap, då utskottet på anförda, fullt vederhäftiga grunder afstyrkt hans motion. Deremot finner jag den motivering, han sjelf anfört i sin motion, vara skäligen löst sammanhängande med ämnet. Den kan väsentligen sägas utgöra ett kaleidoskop af hvarjehanda tankar och uppgifter angående flickskoleväsendet i de tre skandinaviska länderna, uppgifter, nog så intressanta till sitt innehåll, men af föga beviskraft för saken i fråga. Utskottet har också afsöndrat lejonparten af den s. k. motiveringen; men det är verkligen skada, ty jag skall säga herrarne, att den är en ganska underhållande läsning på lediga stunder.

Emellertid skall jag icke närmare sysselsätta mig med den s. k. motiveringen. Jag vill endast inlägga en bestämd protest mot den öfverskattning af danska flickskolans förtjenster och den missvärdering af svenska flickskolans sträfvanden, som på flera ställen funnit uttryck i denna motion. Jag vet visserligen, att den svenska flickskolan icke nått sitt ideal och att den i flera hänseenden är behäftad med brister, hvilka den förste ärade talaren särskildt påvisade. Men jag tror å andra sidan, att våra flickskolor också ega rätt att kräfva erkännande för en redlig och ärlig sträfvan, för en sjelfuppoffrande gerning, som måste väcka aktning och sympati hos hvar och en, som närmare tagit litet reda på hithörande förhållanden.

Hvad nu motionärens förslag angår, nemligen att i de statsunderstödda flickskolorna införa en examen för de elever, som önska afgå vid 17 års ålder, så är det en fråga, som är af minst sagdt tvistig natur. Inom specielt sakkunniga kretsar har herr Centerwalls motion framkallat ett afgjordt motstånd. Jag skall tillåta mig bevisa detta genom att anföra hvad som yttrats i »Verdandi», en af våra förnämsta pedagogiska tidskrifter och som särskildt är organ för flickskolorna, der det heter om herr Centerwalls förslag: »Denna motion förefaller säkerligen alla, hvilka äro något inne i förhållandena, att vara i otid väckt; men det är beklagligt, att den svenska flickskolan, som så väl behöfver sympati och understöd från statsmagternas sida, skall inför dem framställas på ett så ytterst skeft och orättvist sätt, att det icke kan annat än väcka harm hos alla sanna vänner till detta läroverk.» I en annan, ny, men förtjenstfullt redigerad tidskrift vid namn »Skolan» yttras om samma motion: »Undran, öfverraskning och oro torde förslaget framkallat hos dem, hvilka hittills

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

fört den högre flickskolans sak med den äran,» samt vidare: »Och alla, som misstro examensväsendet! De måste fråga sig, om det ej vore skäl att bida verkningarna af införande af den nya afgångsexamen vid allmänna läroverken.» Ett lärarinnemöte i Lund har också uttalat sig i samma rigtning.

Från de närmast intresserade har alltså yttrats bekymmer öfver den ifrågasatta examen såsom onödig och förryckande flickskolans sunda utveckling. På många håll har befarats, att den skulle framkalla öfveransträngning just i flickornas sensiblaste utvecklingsålder. Ty äfven om examen förlägges först vid 17 års-åldern, måste naturligtvis förberedelser till densamma vidtagas under de föregående skolåren, och vi veta, att just dessa år höra till de ömtåligaste; vi veta äfven, att flickornas ambition ofta drifver dem väl långt. Icke utan skäl har man ock uttalat den farhågan, att flickskolorna genom en sådan alla skolor uniformerande examen skulle mista sin hittillsvarande fria ställning och komma att stöpas i samma form som gosslläroverken.

Nu kan man säga — och motionären har också sagt det — att då Riksdagen genom sin skrifvelse år 1899 begärt en examen på mellanstadiet för gossarne, böra flickorna icke blifva sämre stälda. Men om det nu verkligen skulle betraktas som en så stor fördel att få en ny examen, så kan dock med rätta invändas, att, hvad som gäller gossarne och som väsentligen afser att befria dessa från nödvändigheten att sträfva sig fram till en för flertalet af dem öfverflödig studentexamen, behöfver icke nödvändigt gälla flickorna, som i allmänhet hafva ett helt annat mål för sina studier. Vidare, hvad som gäller statsläroverken, behöfver icke gälla privatläroverken, som just haft ett afgjordt företräde i den frihet och de möjligheter till sjelfständig utveckling, de hittills egt. Ändtligen, med afseende på behofvet af en examen på mellanstadiet för gosslläroverken finnes bland sakkunnige knappt mer än en mening, medan deremot den nu föreslagna examen för flickskolorna framkallat opposition just från sakkunnigt håll. Man har här ingen fast utbildad opinion att stödja sig på, »det är just det, som gör skilna'n så stor», som det heter i visan, mellan den examen för statens gosslläroverk, som begärdes i Riksdagens skrifvelse för två år sedan, och den examen, motionären i år föreslagit för de privata flicklläroverken.

Det synes alltså vara ovisst, om icke flickskolorna tills vidare äro bäst betjenta med en lugn utveckling af de afslutnings- och examensförhållanden, de för närvarande ega. Flere af dem — 4 i Stockholm och 1 i Skåne — hafva rätt att med sina elever hålla mogenhetsexamen; denna examen tages i allmänhet af flickorna vid 18 års ålder. Huru skulle nu studentexamen vid 18 år förhålla sig till den examen, som skulle tagas vid 17 års-åldern? Den saken är af motionären lemnad alldeles outredd. Dessutom gifver det vanliga afgångsbetyget från en högre flickskola för närvarande en icke obetydlig kompetens. Det medför rätt till inträde vid telegrafverket, i postsparbanken, vid gymnastiska centralinstitutet; det gäller såsom vilkor

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

för anställning i en mängd privata befattningar, såsom i banker, å handelskontor o. s. v. Alltså förtjenar verkligen att öfvervägas, huruvida icke en naturlig utveckling af de hos oss redan gifna afslutnings- och examensförhållandena är att föredraga framför att så der öfver lag införa en ny examen efter grannländernas mönster.

Och, mina herrar, äfven om en sådan examen som den af motionären föreslagna skulle finnas påkallad, så vill jag för min del instämma med utskottet deri, att den nuvarande tiden dertill vore särdeles olämplig. Frågan om en examen på mellanstadiet vid gosslläroverken är nemligen, såsom alla veta, under utredning af den af Kongl. Maj:t tillsatta läroverkskomitén. Denna lärer nog komma att föreslå en dylik examen att tillämpas icke allenast vid gosslläroverken, utan äfven vid åtskilliga samskolor. Då är väl allt skäl i verlden att vänta, tills man får se verkningarna häraf vid nämnda skolor, innan man med ett penndrag söker införa den äfven vid flicklläroverken, eller att, med ett ord, då tillfälle gifves försöka i smått, innan man organiserar i stort.

Dertill kommer, att, såsom utskottet yttrat och jag såsom ledamot af läroverkskomitén kan ytterligare bekräfta, denna komité redan är i färd med att affatta sitt betänkande. Det kan väl draga något ut på tiden, innan detta betänkande blir färdigt. Men i alla händelser skulle det utan tvifvel vara att inveckla saken i stället för att befordra dess lösning, om goss- och flickskolornas reformfrågor nu sammankopplades. Jag tror, att båda vinna på att de lösas hvar för sig.

Herr talman! På grund af hvad jag haft äran yttra och då jag är lifligt öfvertygad derom, att den qvinliga ungdomens bästa i vårt land befordras derigenom, att den icke i otid utsättes för examensexperiment, förenar jag mig med dem, som yrkat bifall till utskottets afstyrkande hemställan.

Häruti instämde herrar *Höjer* och *Larsson* i Mörtlösa.

Herr Centerwall: Det kan naturligtvis ej falla mig in att så afsevärdt mycket mer förlänga min motions dödskamp, ty man behöfver ej vara profet eller räknemästare för att förutsäga dess öde denna gång. För mig har det, såsom mina vänner väl veta, för närvarande varit tillräckligt att bringa saken på tal. Jag har icke ett ögonblick låtit mig dåras af några illusioner angående utgången. Men mycket behöfver göras, innan uppmärksamheten för en ny idé blifvit verkligt väckt. Idéer måste kastas fram gång på gång, riksdag efter riksdag — det framgår mycket tydligt af den historik öfver den svenska flickskolans utveckling, jag sökt lemna — innan de segra, och detta ej minst på den qvinliga undervisningens område, emedan det är så få menniskor, äfven bland de kunnigaste, lärdaste och bästa, som ega någon synnerlig insigt i den saken.

Herr Carlson ansåg sig, till tack för gammalt samarbete, böra plocka några »blommor» ur min motion. Motionen har ett fast underlag.

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

Jag söker nemligen der visa, först att det står verkligt illa till med ekonomien för den svenska flickskolan, sedan huru detta missförhållande skall kunna afhjelpas. Då jag nu anser, att hjelpen, från redan antydt sida sedt, skulle ligga i anordnandet af en examen efter danskt-norskt mönster, måste jag redogöra för förhållandena i Danmark och Norge. Jag kan ej finna detta vara i något afseende olämpligt.

Den ärade talaren menade, att jag skulle uttryckt missaktning för den svenska flickskolan och en så mycket större aktning för den danska. Jag har ju ej i min motion haft någon anledning att beskrifva undervisningen i de svenska flickskolorna annat än till dess slutresultat. För öfrigt vore det, då jag i 26 år förestått en flickskola, rent af dumt af mig att uttala något *missaktande* af denna såsom sådan. Kritik är ej detsamma som missaktning. Men jag har ej kunnat tillsluta ögonen för det faktum, att det kan i ett och annat afseende vara bättre ställt i andra länder, lika litet som jag är blind för, att den svenska flickskolan i mångt och mycket står under det mål, den sträfvar till.

Herr Carlson undrade, huru man skulle kunna införa en dylik afgångsexamen för lärjungar vid 17 års ålder, då i allmänhet studentexamen aflades vid 18 à 19 års ålder. Det finge väl ordnas såsom i Danmark. Lärjungarna taga der »preliminär-examen» eller ock »fjerde klasses hovedexamen» vid omkring 17 års ålder, och sedan aflägga de, som det önska, studentexamen längre fram. Denna anordning sammanhänger dermed, att gymnasialklasserna der äro endast två. Kunde det ej arrangeras på samma sätt i de svenska skolorna en gång, när vi komme så långt?

Ändtligen framhöll herr Carlson i anslutning till utskottets motivering, att vi borde vänta och se, huru experimentet utfaller vid samskolorna. Jag tror mig veta, att skolkomitén egnar uppmärksamhet också åt samskolorna. Och för öfrigt, nog kan jag vänta; saken går af sig sjelf — hos oss såsom i Norge och Danmark —; från samskolorna med deras för flickor och gossar gemensamma mellanklassafslutningsexamen kommer idén med logisk nödvändighet att öfverföras till de speciella flickskolorna. De, som nu sträfva så mycket deremot, skola en gång finna sig vederlagda af händelsernas magt. Dock skulle jag önska, att det hos oss ginge något fortare, och att sådana nödrop från begåfvade och kunniga qvinnor, jag nyss anfört, snart måtte höra till sagans område, att våra flickskolor lemnade mera praktiska resultat. Derför har jag väckt frågan.

Jag har, herr talman, fortfarande icke något yrkande att göra.

Herr Höjer: Jag hade icke tänkt kasta mig in i denna pedagogiska diskussion, emedan jag icke är särdeles road af sådana diskussioner i allmänhet. Men jag får säga, att då jag hörde min högt ärade vän förklara, att han icke hade uttalat någon missaktning för den svenska flickskolan, blef jag något flat och hade svårt att tiga. Jag kan icke finna annat, än att herr Centervall icke håller rigtigt

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

bra reda på hvad han sjelf skrifvit eller sagt. Ty i sin motion har han såsom *generelt* omdöme om den svenska flickskolan förklarat, att hon egentligen är ett experimentalfält för inkompetenta mäns och ännu oftare inkompetenta qvinnors nycker och klåfingrighet. Han har desslikes såsom ett *generelt* omdöme uttalat, att den svenska flickskolan saknar både mål och medel och att hennes arbete att uppfostra flickor i allmänhet till »kunniga och bildade qvinnor» leder i det blå. Han har vidare uttalat sitt suveräna förakt för den »allmänbildning», som den svenska flickskolan meddelar och på hvars intighet han anfört såsom bevis, att denna allmänbildning icke ens kan gifva sin innehafvarinna kläder, föda eller husrum, ja, numera knappast medför större lätthet för henne att bli gift. Jag får säga, att en sådan krass och enligt min mening brackiotisk uppfattning af »allmänbildningen» i den svenska flickskolan var något, som jag icke väntat finna hos en så allmänbildad person som herr rektor Centerwall.

Om till slut äfven jag skulle angifva några önskemål, så skulle det vara tvenne — det ena, att det måtte dröja länge, innan på allvar ett förslag åter framkommer att vid alla de svenska flickskolorna införa en afslutningsexamen; det andra, att deremot så snart som möjligt förslag måtte framkomma om en minskad användning af de många examina, som nu förefinnas vid de olika undervisningsanstalterna för manlig ungdom i vårt fädernesland.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Blott några ord till genmäle! Jag skulle väl nästan kunnat underlåta att svara motionären, då en ärad talare på stockholmsbänken ur motionen anfört citat, som på det mest eklatanta sätt bevisa rigtigheten af mitt påstående, att den ärade motionären på flera ställen underskattat den svenska flickskolans verksamhet.

Men jag vill tillägga, att jag fortfarande finner motionärens motivering såväl i motionen som den han här i dag muntligen förebragt stå i ett mycket lösligt förhållande till klämmen eller förslaget om inrättande af en viss afgångsexamen. Det bästa i hela motionen är utan tvifvel de uppgifter, som finnas der intagna angående den svenska flickskolans svaga ekonomiska ställning. Hvad hon för närvarande framför allt behöfver synes mig vara förbättrade lärarinnelöner, minskade elevafgifter och en viss kontroll med afseende på kompetensen för lärarinnor, något, som 1888 års flickskolekomité också påpekat och som utskottet i sitt utlåtande vidrört. Hade motionären med stöd af dessa uppgifter kommit fram med ett förslag att öka statsanslaget för flickskolorna, då hade det funnits ett logiskt sammanhang mellan premisserna och konklusionen. Om och när ett sådant förslag framkommer, vill jag för min del lifligt understödja detsamma.

Då jag ser herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här närvarande, kan jag ej underlåta att lägga honom den saken varmt på hjertat och hemställa till honom att till ett kommande år taga i öfvervägande, om ej sålunda något kunde stå att uträtta till

fromma för den svenska flickskolan. Det tror jag är den väg, som i fråga om en reform af flickskolan närmast bör beträdas; men att nu gifva henne en ny examen såsom i Norge och Danmark, det vore att bjuda henne stenar i stället för bröd.

Angående inrättande vid högre flickskolor af särskild afgångsexamen för vissa lärjungar. (Forts.)

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Centerwall: Blott några ord har jag att säga, ej till svar på herr Höjers öfverfall, som jag ej gitter besvara, utan derför att jag ej skulle vilja, att emot mig skulle qvarstå den beskyllningen, att jag missaktar den svenska flickskolan. Nej, visst icke! Om man läser i sammanhang, har jag sagt, att det hufvudsakligen är den svenska flickskolans organisation, som är sådan, att hon ej kan utföra hvad hon önskar. Men jag har icke ett ögonblick velat kasta skugga hvarken på hennes ledning i allmänhet eller på hennes lärare och lärarinnor, utan jag har, såsom jag bort, skrifvit det mesta på förhållandenas räkning.

I likhet med den lärde man på göteborgsbänken, som nyss hade ordet, vågar jag uttala den förhoppningen, att regeringen skall låta sig angeläget vara att i yttersta mån söka förbättra de ekonomiska vilkoren för flickskolan. Ty jag är fullt ense med den ärade talaren och har redan betonat det, att derpå hänger saken ytterst. Det andra kommer småningom af sig sjelf. Motionens tanke dör icke, lika litet som den har dött i våra grannländer. Gif vår flickskola större understöd och större kontroll, det är hvad jag önskar.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, blef utskottets hemställan godkänd.

§ 5.

Å föredragningslistan fans härefter upptaget statsutskottets utlåtande, n:o 11 a, med anledning af Kongl. Maj:ts framställning i vissa frågor, som beröra regleringen af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkten 1.

Bifölls.

Punkten 2.

Angående utsträckt pensionsrätt för barn efter afliden delegare i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa.

Uti en till Riksdagen den 1 mars detta år aflåten proposition hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att medgifva, det barn efter afliden delegare i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa måtte blifva berättigade till åtnjutande af pension ur kassan, till dess de fylt 21 år, dock att pensionsrätten för dotter måtte upphöra vid ingående af äktenskap före nämnda ålder.

Angående utsträckt pensionsrätt för barn efter afliden delegare i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa. (Forts.)

Utskottet hemstälde, att Kongl. Maj:ts nu ifrågavarande framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen medgifver, att barn efter afliden delegare i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa må blifva berättigade till åtnjutande af pension ur kassan, till dess de fylt 18 år, dock att pensionsrätten för dotter må upphöra vid ingående af äktenskap före nämnda ålder.

Sedan punkten föredragits anförde

Herr Hammarlund: Herr talman! Det hade naturligtvis varit i hög grad önskvärdt, att utskottet kunnat tillstyrka Kongl. Maj:ts föreliggande proposition i sin helhet. Ifrågavarande förslag har ursprungligen framkommit från revisorerna i folkskollärarnes enke- och pupillkassa. De ha ansett, att den nuvarande åldersgränsen, sexton år, med afseende på rätt för folkskollärares barn att få åtnjuta pension från enke- och pupillkassan borde höjas till tjuguett år. Detta förslag har understödts af direktionen för enke- och pupillkassan och slutligen framlagts af Kongl. Maj:t för Riksdagen. Utskottet har emellertid funnit sig icke böra gå längre än till aderton år och således gått en medelväg.

Jag förstår nogsamt de betänkligheter, som utskottet haft mot att för närvarande gå längre. Det förhåller sig nemligen så, att hela det civila pensionsväsendet är under utredning af en komité, och man vet ej hvad komitén kan komma att föreslå med afseende på denna detalj. Under sådana omständigheter har ju utskottet haft skäl att intaga en afvaktande hållning. Men skulle det, när denna stora pensionsfråga en gång i framtiden kommer före och blir löst, bestämmas för andra pensionärers barn en högre pensionsålder, än nu är satt i fråga för folkskolelärares barn, så vill jag uttala den förhoppningen, att derutinnan ock måtte göras en förändring med afseende på folkskollärares barn, så att de må erhålla samma förmåner som andra pensionärers barn. Under uttalande af denna önskan har jag emellertid nu intet annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Stallerhult: I likhet med den siste talaren har ej heller jag annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets förslag. Men jag har dock velat yttra några ord i detta ärende.

De skäl, som ligga till grund för denna framställning, äro hemtade från uttalanden af revisorerna för ifrågavarande pensionsinrättning. Mot dessa uttalanden ber jag emellertid att få för min enskilda del nedlägga min bestämda gensaga. Om de förhållanden, som föranledt framställningen, redogöres på fjerde sidan i utskottets utlåtande, der det heter:

»Deremot hade revisorerna fäst sin uppmärksamhet vid ett annat förhållande, som vore i hög grad behjertansvärdt. Jemlikt § 13 i reglementet för folkskolelärarnes enke- och pupillkassa den 15 oktober

Angående utsträckt pensionsrätt för barn efter afliden delegare i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa. (Forts.)

1875 vore barn efter delegare berättigade till pension intill 16 års ålder. Efter denna ålder kunde son eller ogift dotter endast under synnerligen ömmande omständigheter efter direktionens beprövande tilldelas understöd. I de sällsynta fall, då understöd af sistberörda slag utdelades, vore detta understöd endast ämnadt att nödtorftigt uppehålla lifvet för en varelse, som genom kroppslig eller andlig sjukdom förlorat möjligheten att vara samhället till nytta. Den pension deremot, hvartill barn efter delegare vore berättigade, hade till uppgift att möjliggöra deras uppfostran till nyttiga medlemmar af samhället. Denna barnpensionernas vigtigaste uppgift syntes emellertid i hög grad motverkas derigenom, att pensionsrätten upphörde vid en så tidig ålder som 16 år. Det funnes väl i våra dagar knappast någon lefnadsbana utom möjligen tjenarens, för hvilken barnet redan vid 16 års ålder vore så utbildadt, att det kunde försörja sig sjelft.»

Hela denna passus finner jag dock vara nedsättande för en annan stor kår, nemligen den stora tjenande klassen i vårt land. Ty meningen är ju, att, för den händelse denna pension icke erhålles, det ej är möjligt att göra folkskolelärarnes barn till nyttiga medlemmar i samhället, utan de måste då blifva tjenare — i motsats till nyttiga samhällsmedlemmar. Denna uppfattning synes mig vara något egendomlig, och i allt fall lärer väl icke en sådan motsättning vinna bifall i Andra Kammaren, som representerar den stora allmogeklassen och den stora tjenareklassen. Emellertid hafva revisorerna för pensionsinrättningen yttrat sig så, att, om en folkskolelärares barn blifva tjenare, de icke blifva nyttiga samhällsmedlemmar, men att om de få pension till tjuguett års ålder, de kunna fostras till nyttiga samhällsmedlemmar. Och detta uttalande är hvad som ligger till grund för ifrågavarande framställning. Ett sådant resonnement kan jag dock ej gilla och har derför velat hafva en protest deremot antecknad till protokollet.

Häruti instämde herrar *Holmgren*, *Jansson* i Krakerud, *Andersson* i Pettersborg, *Ericsson* i Ofvanmyra, *Nilsson* i Skärhus och *Hultkrantz*.

Herr Göransson: Herr talman! Sedan den siste talaren yttrat sig, skulle jag kunna inskränka mig till att instämma med honom. Men då jag begärt ordet, skall jag i alla fall be att få säga några ord.

Jag har visserligen ej reserverat mig mot detta utlåtande, men jag vill tillkännagifva, att jag det oaktadt inom utskottet icke gillat detsamma, utan yrkat afslag i denna punkt. Emellertid skulle jag ej funnit skäl att nu yttra mig, derest icke den förste talaren synts hafva den förhoppningen, att pensionsrätten framdeles skulle komma att utsträckas till hvad Kongl. Maj:t föreslagit.

Angående utsträckt pensionsrätt för barn efter afliden delegare i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa. (Forts.)

Jag kan för min del icke gilla den motivering, som uttalats för den ifrågasatta åldersförhöjningen. Om jag läser hvad revisorerna för folkskolelärarnes enke- och pupilkassa här anföra såsom skäl för detta förslag, så förefaller det mig verkligen något egendomligt. Efter att hafva uttalat sig för att pensionsrätten för barn efter afliden delegare i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa borde utsträckas utöfver nu gällande 16 års ålder till den högre ålder, som är bestämd för åtskilliga embets och tjenstemäns barn, yttra revisorerna, att »det kunde väl icke förnekas, att nu omförmälda missförhållanden i viss mån innebure något i socialt hänseende nedsättande för folkskolelärarekåren.» Detta skulle vara motiveringen, hvarför man skulle höja åldersgränsen från sexton till tjuguett år. Det skulle således vara något nedsättande för folkskolelärarekåren, om folkskolelärarnes barn skulle kunna vid sexton års ålder försörja sig utan anlitande af statshjelp, och det skulle vara något hedrande för denna kår, om barnen ej kunde försörja sig förrän vid tjuguett års ålder. Detta tycker jag är ett något underligt motiv, och jag kan ej neka till, att jag anser en sådan uppfattning vara en skef uppfattning. Enligt reglementet för folkskolelärarnes enke- och pupillkassa skall kassans räkenskaper granskas af tre revisorer, hvaraf minst en skall vara ordinarie eller före detta folkskolelärare. Detta förutsätter, att det kan vara mera än en folkskolelärare, men minst en skall det vara. Det förefaller mig, som om bland de revisorer, som haft detta uttalande, måste varit mera än en från folkskolelärarekåren.

Vi hafva i reglementet för folkskolelärarnes enke- och pupillkassa den bestämmelsen, att enka skall vara berättigad till en pension af tjugu procent af den lön, efter hvilken hennes man egt erhålla pension från folkskolelärarnes pensionsinrättning. Detta belopp är numera höjdt till 1,000 kronor, hvadan således enka är berättigad till en pension af 200 kronor. Har hon ett eller flera barn, ökas denna pension till trettio procent eller 300 kronor. Om det endast är barn, två eller flera, är pensionen likasom för ensam enka att lika fördelas emellan barnen, och om detta är endast ett barn, är pensionen hälften af enkepensionen, det vill säga 100 kronor. Dessutom ega barn, som äro sjuka eller lytta, att äfven efter fylda sexton år uppbära pension till hälften af moderns pension, det vill säga 100 kronor, så länge denna sjukdom eller oförmåga varar.

Det har förefallit mig, som om man verkligen kunnat vara nöjd med dessa bestämmelser. Och då man ej varit nöjd, så måste det ligga något annat under, och hvad det är, framgår af det uttalande, som jag nyss tog mig friheten läsa upp. Det är naturligtvis meningen, att folkskolelärarnes barn liksom andra högre tjenstemäns barn icke skulle kunna välja en lefnadsbana, som skulle höra till de så kallade lägre klasserna, utan de skola naturligtvis komma uppåt, och då fordras medel för att förvärfva den utbildning, som är nödig för att komma till en sådan högre plats. Jag har för min del ingenting emot, att man kan skaffa mig så hög bildning som möjligt. Det

Angående utsträckt pensionsrätt för barn efter afliden delegare i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa. (Forts.)

Det ligger icke något ondt deri, utan tvärtom godt. Men detta gäller dock endast under den förutsättningen, att det kan så mycket som möjligt ske, utan att staten behöfver hjelpa till dei vid lag med direkt understöd. Vi ha ju ändå våra läroverk, der man kan säga, att undervisningen är i det närmaste kostnadsfri. Men att man derjemte skulle lemna ifrågavarande barn underhåll för att bereda dem tillfälle att erhålla en uppfostran framför andra barn i allmänhet, det är något, som jag för min del ej kan vara med om. Vi veta, att tidsandan för närvarande tenderar åt det hållet, att man vill mer och mer nedsätta och ringakta kroppsarbetet och att man söker komma ifrån detsamma och få något annat. Men jag har tänkt, att åtminstone icke folkskolelärarekåren borde vara förgångsmännen i detta afseende och söka inplanta den åskådningen i våra barn, att de böra ringakta kroppsarbetet. Jag tror för min del, att det är nödvändigt, att vi hafva några, som fortsätta dermed, ty skulle alla bli studenter eller gå den lärda vägen, så undrar jag ändå, huru vårt samhälle skulle komma att se ut.

Jag skulle, efter hvad jag nu har sagt, naturligtvis kunna komma till ett yrkande på afslag, men jag skall dock icke göra det, utan sluta med att icke göra något yrkande.

Herr Sjö: Herr talman! Jag hade verkligen icke tänkt yttra mig i föreliggande fråga, men då den förste talaren framhöll, att folkskolelärarnes barn skulle få pension i enlighet med den, som meddelas från civilstatens, tullstatens och elementarlärarnes enke- och pupillkassa, så kan jag för min del icke annat än yrka afslag på så väl Kongl. Maj:ts proposition som utskottets förslag. Såsom det nu är, kunna skollärarnes barn få pension längre än till 16 år, om så är af behofvet påkalladt. Vi veta, att man anser, att allmogens barn skola kunna försörja sig, när de hafva uppnått 15 års ålder, och då synes det mig, att äfven folkskolelärarnes barn skulle kunna det. Jag kan icke jemföra en folkskolelärares barn med en elementarlärares eller en häradshöfdings eller en landssekreterares barn. Det är stor skilnad dem emellan. Jag tror snarare, att man måste ställa dem i samma nivå som allmogens barn. Och jag tror så mycket mer, att detta är rätt, som efter det stadgande, som nu finnes, de kunna få pension längre än till 16 år, om det förefinnes behof deraf. Det synes mig under sådana förhållanden vara berättigadt att bibehålla denna ålder, och det är för den skull, som jag ber att få yrka afslag å såväl Kongl. Maj:ts förslag som utskottets hemställan.

Herr Hammarlund: Jag känner icke till den tankegång, som ligger bakom revisorernas motivering, och jag har icke heller yttrat mig om denna motivering, utan blott om deras förslag. Jag vill emellertid nämna, att af dessa revisorer som vanligt en var matematiker, en folkskoleinspektör och en ordinarie folkskolelärare, denne sistnämnde från Norrköping.

Angående utsträckt pensionsrätt för barn efter afliden delegare i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa (Forts.)

Det har under flere föregående revisioner varit tal om att i någon mån åstadkomma bättre vilkor för delegarne, och att man kommit på den tanken, ligger nära till hands, då man vet, att pensionsinrättningen är i mycket god, ja, rent ut sagdt i en lysande ställning. Kassan har nemligen en kapitalbehållning på öfver 4 millioner kronor och ett kapitalöfverskott på 1,883,000 kronor. Och huru har detta öfverskott tillkommit? Jo, väsentligen genom delegarnes afgifter, ty det är så, att hvarje delegare skall betala ett ganska afsevärdt årligt belopp till pensionskassan, hvilket belopp afdrages på lönen. Men då synes det också vara en berättigad fordran, att, då kassan är i en sådan ställning, att det är möjligt, delegarnes förmåner på något sätt förbättras. Under sådana omständigheter funno revisorerna det ligga nära till hands att söka åstadkomma en sådan förbättring, som nu är föreslagen i afseende på pensioneringen af skollärares barn. Revisorerna hafva nemligen upplyst, att det icke i någon annan enke- eller pupillkassa finnes så låg ålder bestämd som 16 år. De föreslogo, att åldersgränsen skulle sättas till densamma som för åtskilliga andra kategorier eller till 21 år. Men utskottet har nedsatt detta till 18 år, och jag sade i mitt första anförande, att det kunde finnas talande skäl för iakttagande af en sådan försigtighet, då vi icke kunna veta, huru Kongl. Maj:t och Riksdagen komma att bestämma med afseende å de öfriga pensionskassorna i nu ifrågavarande afseende. Men om det i framtiden kommer att för dessa blifva bättre ställdt, än hvad utskottet nu föreslagit i afseende på folkskolelärarnes barn, så vill jag fortfarande uttala den förhoppningen, ja, den förvissningen, att det också en gång i framtiden skall blifva bättre ställdt för skollärarnes barn. Det är under sådana förhållanden, som jag förklarar mig nöjd med det nu af utskottet framlagda förslaget.

Herr Erickson i Bjersby: Jag skulle kunna instämma i åtskilligt af hvad som yttrades såväl af herrar Carl Persson och Göransson som af herr Sjö, men deremot kan jag icke biträda det yrkande, som herr Sjö framstälde, nemligen om afslag af såväl Kongl. Maj:ts proposition som statsutskottets hemställan, utan anser för min del, att kammaren bör bifalla Kongl. Maj:ts förslag, sådant det af utskottet blifvit modifieradt.

Enligt 1875 års reglemente för folkskolelärarnes enke- och pupillkassa ega — såsom också förut under öfverläggningen blifvit sagdt — barn efter aflidne folkskolelärare rätt att uppbära pension till fylda 16 år. Riksdagen beviljade också år 1875 på ordinarie stat 54,000 kronor för inrättande af ifrågavarande pensionsanstalt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med vissa af komiterade uppgjorda grunder. Bland dessa grunder för den tillämnade pensionsanstalten hade den bestämmelsen ingått, att delegares barn skulle vara pensionsberättigade, till dess de uppnått 16 års ålder, till stöd hvarför anförts, att vid nyssnämnda ålder folkskolelärarnes barn lika som allmogens an-

Angående utsträckt pensionsrätt för barn efter afliden delegare i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa. (Forts.)

tagas kunna försörja sig sjelfva. Så ansågs det då. Huru förhåller det sig nu i det afseendet? Svaret på den frågan må hvar och en för sig afgifva. För min enskilda del anser jag, att allmogens barn i allmänhet nu både kunna och äfven nödgas försörja sig sjelfva vid 16 års ålder.

Nu har Kongl. Maj:t med anledning af gjord hemställan från revisorerna af folkskolelärarnes enke- och pupillkassa föreslagit, att åldern skall höjas från 16 till 21 år. Revisorerna hafva grundat sin framställning hufvudsakligen på, dels att kassans tillgångar medgifva ett sådant framflyttande af åldersgränsen, och dels att i flera andra pensionskassor åldern är satt till 21 år. Direktionen öfver pensionsanstalten, som hade att afgifva yttrande öfver denna revisorernas framställning, tillstyrkte densamma, men, om jag fattat dess uttalande rätt, endast under en viss förutsättning. Direktionen säger nemligen, att den tillstyrker förslaget »under förutsättning, att en mera allmän pensionslagstiftning, om den genomfördes, icke kunde antagas komma till det resultat, att en lägre åldersgräns för barnpensioneringen borde sättas än till 21 år. Det är alltså, så vidt jag kan förstå, endast under denna förutsättning, som direktionen ansett sig böra och kunna tillstyrka revisorernas förslag.

Utskottet har i viss mån behjertat förslaget, ehuru det för sin del sänkt åldersgränsen från 21 till 18 år. För denna ändring har utskottet, så vidt jag kan förstå, anfört ganska goda skäl, först och främst det, »att en viss försigtighet bör iakttagas vid afgörande af en fråga, som innebär rubbning af kassans ekonomiska ställning, hvilken, ehuru den för närvarande synes vara god, likväl är underkastad möjligheten af försämring.» Skulle, åsyftar utskottet, en sådan försämring inträffa, så blefve det väl staten, som ytterligare finge träda emellan för att upphjelpa kassans ställning. Och vidare anför utskottet, att det finnes flera andra enke- och pupillkassor, der denna åldersgräns icke är högre än 18 år, samt att Riksdagen, då den i särskilda fall beviljat dylika pensioner, i regel bestämt åldersgränsen till 18 år.

Af dessa skäl, och då man från utskottets sida velat visa något tillmötesgående mot de framstälda önskningarna om åldersgränsens utsträckning, har detta förslag framkommit, till hvilket jag nu, herr talman, anhåller om bifall.

Herr Göransson: Jag ber att gent emot herr Hammarlunds påstående, att ett af motiven för denna utsträckning af pensionsrätten skulle vara, att kassan är så riklig och att dess öfverskott skulle uppgå till 1,883,000 kronor — hvilket emellertid sedermera af herr Lindstedt reducerats till 1,603,000 kronor — få göra den invändningen, att om det också är sant, att kassan har en så lysande ställning för närvarande, så undrar jag dock, om denne talare kan garantera oss, att så alltid kommer att förblifva. Utskottet tyckes hafva haft en något afvikande mening i detta afseende, då det säger:

Angående utsträckt pensionsrätt för barn efter afliden delegare i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa. (Forts.)

»Å andra sidan anser emellertid utskottet, att en viss försigtighet bör iakttagas vid afgörande af en fråga, som innebär rubbning af kassans ekonomiska ställning, hvilken, ehuru den för närvarande synes vara god, likväl är underkastad möjligheten af försämring.» Vi torde väl böra taga detta i betraktande, så mycket mer som vi veta, att vår folkskolelärarekår har ökats ofantligt mycket på de sista 20—30 åren, så att den nu är en jemförelsevis ung kår, hvilken ännu icke har kommit att använda denna enke- och pupillkassa i så stor grad, som det kan komma att ske 20 à 30 år härefter. Då kan man se, huru det ställer sig med detta öfverskott, om det då blir lika rikligt som nu. För min del vågar jag icke ansvara derför. Den erfarenhet, som vi hafva af pensionskassor, är ju den motsatta, eller att de sällan räcka till och att staten då får träda emellan. Har man en gång höjt åldersgränsen, så går det icke så lätt att åter sätta ned den.

Jag har fortfarande intet yrkande att göra.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Efter af herr talmannen framstälda propositioner, biföll kammaren utskottets hemställan.

Sedan *punkten 3*, angående pension åt vaktmästaren J. E. Olsson, föredragits, yttrade

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Lagerheim: Herr talman, mina herrar! Utskottet har i denna punkt af betänkandet, rörande ifrågasatt pension för vaktmästaren i utrikesdepartementet Johan Edvard Olsson, framhållit, att det skulle för denne vara likgiltigt, under hvilken titel de ifrågavarande 600 kronorna till honom utginge, och i detta utskottets yttrande kan jag naturligtvis till alla delar instämma. Men utskottet har tillika varit af den åsigten, att det för departementet sjelft skulle vara mindre nödigt att få saken ordnad på sätt Kongl. Maj:t föreslagit. Derutinnan tillåter jag mig emellertid hafva en annan uppfattning. Jag vill visst icke upptaga den för oss alla dyrbara tiden med att inleda någon diskussion derom, utan jag vill blott tillåta mig att såsom motiv för min till Kongl. Maj:t gjorda framställning påpeka, att det synts mig föreligga ett visst missförhållande derutinnan, att en departementets vaktmästare, hvilken sedan åratal icke kunnat fullgöra sin tjenst och som af läkare förklarats förblifva för all framtid oduglig att bestrida densamma, skulle fortfarande stå qvar på departementets stat. Under sådant förhållande har jag ansett det vara min pligt att fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på missförhållandet, för att få det rättadt. När nu emellertid Kongl. Maj:ts förslag icke lyckats tillvinna sig en enda röst inom utskottet, vet jag väl det vara fåfängt för mig att söka erhålla Riksdagens bifall till förslaget.

Vidare anfördes ej. Hvad utskottet hemstält bifölls.

Punkterna 4—7.

Biföllos.

Vid föredragning härefter af *punkten 8*, angående pension åt f. d. chefen för Sveriges geologiska undersökning O. M. Torells enka Anna Elvira Beata Torell, född Strömberg, yttrade

Herr Pehrson i Törneryd: Herr talman! Vid detta ärendes behandling inom statsutskottet har jag talat emot framställningen och yrkat afslag på densamma. Jag behöfver väl icke å nyo upprepa, att jag gjort så förnämligast af principiella skäl. Jag har ännu icke kunnat fatta, hvarför statspension skall lemnas till enkor och barn efter statstjenstemän, då den ju icke lemnas till enkor och barn i allmänhet. Emellertid har under behandlingen inom utskottet af denna pensionsfråga särdeles varmhjertade ord fälts för bifall till densamma. Kanske detta kunnat vara någon anledning till, att jag icke vid utskottets betänkande har fogat någon reservation emot utskottets beslut i denna punkt. Då ännu något ljud i mina öron höres af dessa ord, så har jag i detta speciella fall intet yrkande att göra.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Statsutskottets härefter föredragna utlåtande, n:o 60, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om åtgärders vidtagande till befrämjande af öfre Norrlands kolonisation blef af kammaren godkändt.

§ 7.

Efter föredragning vidare af statsutskottets utlåtande n:o 61, i anledning af väckt motion angående ersättning i vissa fall för byggnader, som uppförts å af kronan disponerad mark vid Malmberget, lemnades på begäran ordet till

Herr Lindhagen, som anförde: Herr talman! Då motionärerna i hufvudsak erhållit bifall till den af dem väckta motionen, nemligen genom den motivering statsutskottet begagnat, så har jag intet särskildt yrkande att framställa, utan vill endast uttala en förhoppning derom, att de önskemål, som motionärerna hysa och statsutskottet biträdt, måtte i framtiden komma att realiseras i den ordning, som statsutskottet stält i utsigt.

Som herrarne torde erinra sig, beslöt 1899 års Riksdag bland

annat att till Aktiebolaget Gellivare malmfält utarrendera ett visst område vid Gellivare. Riksdagen beslöt emellertid tillika, att de af enskilda personer å detta område uppförda byggnader skulle, i den mån bolaget behöfde taga marken i besittning, endast efter förutgången lösen få öfvertagas af bolaget. Riksdagen gjorde det uttryckliga uttalande, att dessa personer hade uppfört sina byggnader under sådana förhållanden, att de hade, om än icke en juridisk, så dock skälig rätt att fordra ersättning för dessa byggnader, när de skulle frånträda dem.

Nu förhöll det sig emellertid så, att Riksdagen samtidigt för statens jernvägars behof undantog ett visst område. Äfven på detta område funnos byggnader af här ifrågavarande slag uppförda; men, så vidt jag förstår, glömde både Kongl. Maj:t och Riksdagen att beträffande dessa byggnader göra samma förbehåll, som gjorts beträffande byggnaderna å det till bolaget utarrenderade området. Ty klart är, att billigheten väl är lika stor för, att staten, då den för sin inkomstbringande rörelse der uppe tager marken i besittning, skall gifva skälig ersättning åt byggnadsinnehafvarne, som att bolaget skall utgifva dylik ersättning, då det tager det arrenderade området i besittning. Det är detta förbiseende, som motionärerna velat bereda Riksdagen tillfälle att rätta. Utskottet har nu också förklarat, att motionärerna haft rätt i sitt yrkande, att ersättning bör gifvas de personer, om hvilka här är fråga. Dessa senare hafva nemligen genom jernvägsstyrelsens föranstaltande blifvit vräkta från sina byggnader, dock hafva tre personer fått anstånd med afflyttning.

Nu har, efter det motionen väcktes, en del af dessa lägenhetsinnehafvare ingått till Kongl. Maj:t med begäran om ersättning och derigenom i någon mån och till sin egen skada tillkrånglat detta ärende. Öfver denna framställning har jernvägsstyrelsen till Kongl. Maj:t afgifvit infordradt utlåtande. Jernvägsstyrelsen har emellertid icke tagit något som helst intryck af den uppfattning, som Riksdagen uttalat år 1899, utan uti sitt till Kongl. Maj:t afgifna utlåtande förklarat sig anse, ej blott att dessa lägenhetsinnehafvare naturligtvis ej hade någon juridisk rätt att bo qvar, utan äfven — i olikhet med 1899 års Riksdag — att de ej ens hade något billigt anspråk på att få behålla sina byggnader eller få ersättning för dem. Då nu några klyftor emellan jernvägsstyrelsens och Kongl. Maj:ts uppfattningar i jernvägsfrågor ej just bruka förefinnas, så hade man kunnat befara, att denna jernvägsstyrelsens uppfattning skulle vinna gehör hos Kongl. Maj:t. Men nu har statsutskottet i detta betänkande sagt, att det icke bör vara så, som jernvägsstyrelsen tyckte, utan att det skall gifvas skälig ersättning, och dermed har Kongl. Maj:t fått en kärkommen anledning att, med underkännande af jernvägsstyrelsens kallt affärsmessiga betraktelsesätt, för Riksdagen framlägga förslag, hvarigenom dessa lägenhetsinnehafvare skola tillerkännas den ersättning, som man ansett, att de skäligen borde få.

Hvad beträffar den andra punkten af motionärernas framställning,

har jag sjelf föreställt mig, att statsutskottet alltid skulle hitta på något skäl, hvarpå det kunde grunda ett afstyrkande. Det är i denna punkt fråga om lösen för de byggnader, som uppförts å den mark, hvilken enligt den för det nya grufsamhället utlagda stadsplanen skall utgöra gator, torg och allmänna platser. Statsutskottet har nu sagt, att statsverket icke skäligen kunde åläggas utgifva ersättning för dessa byggnader, och i detta sitt uttalande har utskottet nog rätt. Men utskottet har missförstått motionärerna. Motionärernas mening har endast varit den, att af den köpeskilling, som erhölls för försålda tomter och som i första rummet skall användas till platsens behöriga ordnande, måtte få utgå äfven ersättning till egarne af nyssomnämnda byggnader. Då emellertid, enligt hvad jag har mig bekant, bland befolkningen sjelf der uppe råda olika meningar, om detta är lämpligt, så vill jag icke framställa något yrkande i den vägen. Jag vill bara gent emot statsutskottets yttrande, att det vore municipalsamhället sjelft, som skulle behjerta denna sak, anföra, att detta samhälle ännu icke finnes till; det samhälle, som skulle behjerta denna sak, skulle då vara Gellivare kommun, men denna vill tvärtom göra så litet som möjligt för Malmbergs-stadens utveckling, och detta gör, att densamma önskar att så snart som möjligt få bilda ett eget samhälle. Det behjertande, hvarom statsutskottet talar, förefinnes således ännu icke der uppe i tillräckligt hög grad och kan icke göra sig gällande, förrän möjligtvis då Malmberget blifvit eget municipalsamhälle.

På grund af hvad jag nu anfört skall jag be att få förklara, att jag icke har något yrkande att göra, utan att jag endast vill uttala en förhoppning derom, att de önskemål, som motionärerna och statsutskottet gemensamt hafva, måtte varda genom Kongl. Maj:ts försorg på ett tillfredsställande sätt realiserade.

Häruti instämde herr *Pettersson* i Södertelje.

Vidare till anteckning förekom icke. Hvad utskottet hemstält bifölls.

§ 8.

Härefter föredrogos hvart för sig och blefvo af kammaren godkända statsutskottets nedannämnda utlåtanden:

n:o 62, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående vissa utdikningar af myrmarker, inom Tärna kapellförsamling af Vesterbottens län samt två inom Riksdagen väckta motioner i ämnet;

n:o 63, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtande till landtförsvaret af mark, tillhörande *dels* indragna militiebostället n:is 17 och 22 Rinkaby i Kristianstads län, *dels och* den från förra militiebostället n:o 1 Åhus i samma län afsatta kronopark; och

n:o 64, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning till Karlshamns stad af öarne Frejsholmen och Boön med tillhörande skär och vattenrätt.

Angående upplåtelse af tomtplatser å kronoparken Bjurfors.

§ 9.

Vidare företogs till afgörande statsutskottets utlåtande n:o 65, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af tomtplatser å kronoparken Bjurfors i Kopparbergs län.

I berörda utlåtande hemstälde utskottet, att Kongl. Maj:ts uti nämnda proposition gjorda framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen medgifver:

dels att de å en af extra jägmästaren G. E. Markman år 1900 upprättad karta med fig. 1—18 utmärkta tomtplatser, utgörande tillsammans 2 hektar 38,75 ar, jemte mellan dem föreslagen vägplan, omfattande 22,12 ar, må, efter i vederbörlig ordning verkställd afsöndring från hemmanen Avesta under Bjurfors kronopark, åt enskilde med eganderätt upplåtas, under iakttagande:

att förslag till köpeskilling för de särskilda tomterna skall uppgöras af vederbörande revirförvaltare och en af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kopparbergs län utsedd lämplig person; skolande värderingsmännen, der de stanna i olika meningar om värdet af någon tomt med derå befintlig skog, till tredje värderingsman tillkalla någon af de utaf länets landsting eller hushållningssällskap utsedde uppskattningsmän för arrendevärderingar;

att den mellan tomterna föreslagna vägen skall af kronan iordningställas, men, afsöndrad såsom gemensamhet för samtlige tomtegarne, af dem för framtiden underhållas;

att tomterna må af Kongl. Maj:ts befallningshafvande till pris, motsvarande minst den på nämnda sätt föreslagna köpeskillingen, upplåtas till den, som hos Kongl. Maj:ts befallningshafvande anmäler sig till erhållande af sådan tomt och dervid erlägger en femtedel af köpeskillingen för densamma;

att den, åt hvilken tomt sålunda upplåtes, skall vara skyldig att, med iakttagande af de särskilda föreskrifter, som i afseende å områdets ordnande och bebyggande kunna varda honom af Kongl. Maj:ts befallningshafvande vid upplåtelsen meddelade, inom två år från upplåtelsen hafva å tomten påbörjat samt inom ytterligare tre år fullbordat boningshus, salubod eller annan dermed jemförlig byggnad, vid äfventyr, om det försummas, att tomtinnehafvaren skall vara sin rätt till tomten och den derför erlagda andel af köpeskillingen förlustig;

att tomtinnehafvare skall, vid enahanda äfventyr, sedan han inom den förelagda tiden af fem år fullgjort hvad honom i fråga om tomtens bebyggande ålegat, sist vid utgången af nämnda tid vara skyldig erlägga återstoden af köpeskillingen; samt

att, sedan byggnadsskyldigheten blifvit behörigen fullgjord och köpeskillingen till fullo guldits, köpebref å tomt må af Kongl. Maj:ts befallningshafvande för tomtinnehafvaren utfärdas;

dels att den mark, som å kartan utmärkts med fig. 19—27, jemte dem mellanliggande, till väg föreslagen del af fig. 28 må på

enahanda sätt och vilkor från kronoparken afsöndras och försäljas, antingen när detta område den 14 mars 1906 varder arrendeledigt eller dessförinnan, om uppgörelse kan med arrendatorn träffas om områdets afstående mot afkortning å arrendet;

Angående upplåtelse af tomtplatser å kronoparken Bjurfors. (Forts.)

dels och att köpeskillingarne för tomterna må, på samma sätt som köpeskillingarne för försålda mindre kronoegendomar, användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsbörd tjenlig mark.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde

Grefve Hamilton: Herr talman, mina herrar! Jag skall tillåta mig föreslå en liten ändring i den hemställan, statsutskottet här har gjort.

I nu ifrågavarande proposition har Kongl. Maj:t, såsom kammaren förnummit, begärt medgifvande att få på vissa angifna vilkor försälja några från Bjurfors kronopark afsöndrade tomter, belägna intill Krylbo jernvägsstation. Bland de vilkor, under hvilka försäljningen skulle ega rum, var äfven det, att tomterna skulle på angifvet sätt åsättas ett visst värde samt att, som det heter sid. 2 i betänkandet, tomterna finge af Kongl. Maj:ts befallningshafvande till pris, motsvarande minst den på nämnda sätt föreslagna köpeskillingen, upplåtas till den, som hos Kongl. Maj:ts befallningshafvande anmälde sig till erhållande af sådan tomt och dervid erlade en femtedel af köpeskillingen för densamma; dock att Kongl. Maj:ts befallningshafvande skulle utfästa viss dag för ingifvande af förseglade skriftliga anbud å de särskilda tomterna och, derest flera anmälde sig till samma tomt, antaga det högsta af anbuden för densamma, under vilkor, att full säkerhet ställdes för liqviden af en femtedel af köpeskillingen. Statsutskottet har tillstyrkt Kongl. Maj:ts proposition i öfrigt, men ur den vilkorspunkt, jag nu uppläst, uteslutit hvad som följer efter »dock att», d. v. s. bestämmelserna om att Kongl. Maj:ts befallningshafvande skulle infordra förseglade anbud och utsätta viss dag för deras öppnande samt antaga det högsta anbudet. Som skäl, hvarför utskottet uteslutit detta vilkor, har utskottet sid. 4 erinrat om, att en dylik bestämmelse i allmänhet icke brukar förekomma vid dylika upplåtelser, särskildt icke vid ett nyligen förekommande fall angående tomtplatser å kronoparken Skagersholm i Vestergötland. Jag tror emellertid, att det förefinnes rätt stor olikhet mellan detta sistnämnda fall och åtskilliga andra sådana å ena sidan samt det nu förevarande och andra dermed jemförliga fall å andra sidan. Antages den af utskottet föreslagna formuleringen, så blir naturligtvis följden den, att, sedan värde åsatts — och det blir kanske ganska lågt — den förstkommande får köpa tomterna till detta pris. Ett sådant förfaringssätt kan vara lämpligt. då fråga är om att å hittills obebyggda platser upplåta tomter åt arbetare och andra. Men här är förhållandet helt annat. Här är fråga om tomter, som behöfvas för utvecklingen af den stora privata

Angående upplåtelse af tomtplatser å kronoparken Bjurfors. (Forts.)

industriella verksamheten vid Krylbo jernvägsstation, der spekulationerna i tomter redan äro mycket stora och tomterna äro synnerligen mycket värda. Skulle nu statsutskottets förslag antagas, finge statsverket uppenbarligen mindre betaldt för fomterna, än om en täflan mellan olika anbud finge ega rum; men något skäl att sälja dessa tomter billigt förefinnes icke. Vidare skulle derigenom möjlighet öppnas för en företagsam person att köpa alla tomterna och drifva spekulationer dermed; men det kan icke vara meningen. Jag tror derför, att det af Kongl. Maj:t föreslagna tillägget är välbetänkt. Då emellertid utskottet anser, att Kongl. Maj:ts förslag ej är lämpligt formuleradt — utskottet säger, att »tillägget icke synes väl öfverensstämma med den föregående delen af samma moment» — skall jag tillåta mig framställa ett förslag, hvarigenom den möjligen förefintliga otydligheten kan undanrödjas, att nemligen 4:de punkten bland vilkoren erhåller följande lydelse:

»att tomterna *må* af Kongl. Maj:ts befallningshafvande till pris, motsvarande minst den på nämnda sätt föreslagna köpeskillingen, *så försäljas, att viss dag för ingifvande af förseglade skriftliga anbud å de särskilda tomterna skall af Kongl. Maj:ts befallningshafvande utsättas, hvarvid, derest flera anmäla sig till samma tomt, det högsta af anbuden skall antagas, under vilkor, att full säkerhet ställes för liqviden af en femtedel af köpeskillingen; samt att återstående tomter, som ej på så sätt blifvit afyttrade, må af Kongl. Maj:ts befallningshafvande upplåtas till dem, som hos Kongl. Maj:ts befallningshafvande anmäla sig för erhållande af sådana tomter och dervid erlägga en femtedel af den bestämda köpeskillingen*».

Ett lika lydande förslag har gjorts i Första Kammaren och der bifallits.

Jag anhåller således, herr talman, om proposition på yrkandet om bifall till utskottets hemställan med den ändring i fjerde punkten bland vilkoren, som jag nu angifvit.

Herr *Hjelmèrus* instämde häruti.

Herr Pehrson i Törneryd: Jag har begärt ordet endast för att få förklara, att jag för min del icke har något emot, att ett så beskaffadt tillägg, som den siste talaren påyrkat, göres till 4:de punkten af statsutskottets här föreliggande förslag. Jag erkänner gerna, att de särskilda förhållanden, som göra sig gällande i detta fall, kunna berättiga till en sådan förändring i vilkoren. Jag skall derför, herr talman, instämma med honom i hans yrkande.

Häruti instämde herrar *Larsson* i Mörtlösa, *Erickson* i Bjersby, *Anderson* i Hasselbol, *Svensson* i Olseröd, *Boström* och *Wahlgren*.

Vidare till anteckning förekom icke. Efter af herr talmannen framstälda propositioner biföll kammaren utskottets hemställan med den af grefve Hamilton föreslagna ändring deri.

§ 10.

Härefter föredrogos hvart för sig och blefvo af kammaren godkända statsutskottets nedannämnda utlåtanden:

n:o 66, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till förhöjda understöd åt landtbruksskolorna i Vesternorrlands, Vesterbottens och Norrbottens län;

n:o 67, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till ersättande af kostnaden för inköp af viss del af hemmanet 1/4 mantal Hanö n:o 1 i Blekinge län m. m.; och

n:o 68, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter stationskarlen Karl Alfred Larsson.

§ 11.

Föredrogos bevillningsutskottets nedannämnda memorial:

n:o 29, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 23, i anledning af väckt motion om ändring af tulltaxans bestämmelser rörande arbetad kautschuk eller gummi elasticum och gutta percha.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes; och

n:o 30, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 24, i anledning af väckt motion angående stadganden om att bolag, som eger jordbruksfastighet, skall, förutom vanlig bevillning, för denna rättighet årligen erlägga särskild bevillningsafgift.

Lades till handlingarna.

§ 12.

I anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 25.

Till afgörande förelåg häruppå bevillningsutskottets memorial n:o 31, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 25, angående tillägg till 17 § i bevillningsförordningen, i hvilket memorial utskottet för Riksdagen anmält, att, då enligt utskottets åsigt sammanjemkning af kamrarnes ifrågavarande beslut icke kunde ega rum, utskottet funne den väckta frågan hafva för denna riksdag förfallit.

Vid memorialet hade fogats reservation af herr *Jansson* i Krakerud, hvilken inom utskottet yrkat, att utskottet skulle för frågans

I anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillnings-utskottets betänkande n:o 25. (Forts.)

afgörande genom gemensam omröstning uppsätta och för Riksdagen framlägga förslag till voteringsproposition.

Sedan memorialet föredragits, anförde:

Herr David Bergström i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Sedan vid 1897 års riksdag i en mycket närbeslägtad fråga samtliga Andra Kammar-ledamöter inom bevillningsutskottet stält sig såsom reservanter och påyrkat gemensam votering och Andra Kammaren derefter häfdat såsom sin mening, att gemensam votering i den då föreliggande frågan skulle ega rum, måste det förefalla i hög grad förvånande att icke finna mer än en enda reservant under det nu föredragna betänkandet. Har man månne låtit så fullständigt öfvertyga sig af Första Kammar-ledamöternas bristfälliga skäl eller öfverrumplat sig af deras ifriga försök att kringskära de vigtiga grundlagsbestämmelserna i § 71 regeringsformen och § 65 riksdagsordningen?

Likasom striden vid 1897 års riksdag gälde § 14, deklarationsparagrafen, uti Kongl. Maj:ts då föreliggande förslag till ny bevillningsförordning, så rör den fråga, som här nu är å bane vissa skattskyldiges uppgiftsskyldighet; och bevillningsutskottet framhåller också i sitt betänkande, då det åberopar 1897 års bevillningsutskotts uttalande, att denna fråga är af likartad beskaffenhet med den, som förelåg vid 1897 års riksdag. Men för Andra Kammaren, som då förklarade såsom sin bestämda mening, att den fråga, som då förelåg till behandling, borde underkastas gemensam votering, är detta naturligtvis icke ett bevis *emot*, utan ett bevis *för* att den fråga, som nu föreligger, också bör underkastas gemensam votering.

Om vi sedan se på de skäl, som bevillningsutskottet i år i öfrigt kunnat åberopa mot gemensam votering i den nu föreliggande frågan, så är det egentligen ett enda skäl, hemtadt från vårt nuvarande riksdagsskick — och det är väl det enda, som på denna punkt skall vara bevisande. Utskottet framhåller nemligen och åberopar ett år 1883 fattadt beslut att icke genom gemensam votering afgöra en fråga om behandlingen af skattskyldigs uppgift till bevillnings-beredningen. Men, mina herrar, om vi gå till 1883 års riksdagshandlingar och se efter, huru mycket detta åberopade beslut kan bevisa och särskildt kan bevisa för Riksdagens Andra Kammare, skola vi finna, att det är högst litet. Förhållandet var nemligen det, att bevillningsutskottet visserligen i sitt då afgifna betänkande n:o 20 i en punkt rörande skattskyldigs uppgift till bevillningsberedningen framhöll, att enligt dess mening denna punkt icke borde underkastas gemensam votering, men i sin kläm gjorde bevillningsutskottet icke någon som helst hemställan till Andra Kammaren, utan endast en hemställan till Första Kammaren, att Första Kammaren ville med frånträdande af sitt förra beslut instämma i det beslut, Andra Kammaren i ämnet fattat; och det är ganska naturligt, att Andra Kammaren icke kunde hafva någonting emot, att Första Kammaren i sjelfva realitetsfrågan

öfvergick till dess mening. Det är sålunda tillika ganska naturligt, att Andra Kammaren i fråga om den formella sidan af saken lät udda vara jemnt och icke upptog den till någon som helst pröfning.

I anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 25. (Forts.)

Detta är, som sagdt, det enda föregående fallet från vårt riksdagsskick, som bevillningsutskottet har kunnat åberopa, och det är ofantligt litet bevisande. Om emellertid bevillningsutskottet hade velat tränga in något djupare i denna frågas historia, så skulle det funnit, att Riksdagen — dess båda kamrar, icke blott Andra, utan äfven Första Kammaren — i en mängd fall häfdat, att gemensam votering skall uti dylika frågor ega rum. Jag skall särskildt tillåta mig att till belysning upptaga ett enda dylikt fall. Jag gör det derför, att det rör frågan om beskattningsorten, om de bestämmelser, som återfinnas i den nuvarande 12 paragrafen af bevillningsförordningen, och nu föreliggande fråga står i nära sammanhang med frågan om beskattningsorten. Jag gör det ytterligare derför, att det af slutorden å sid. 4 i nu föreliggande betänkande vill synas, som om bevillningsutskottet vore färdigt att äfven i fråga om alla dessa bestämmelser, som röra beskattningsorten, göra gällande, att gemensam votering icke skulle ega rum; de skulle nemligen vara, såsom utskottet behagar uttrycka sig, af reglementarisk natur.

Vid 1872 års riksdag förelåg ett förslag, att § 9 mom. 1 af bevillningsförordningen skulle erhålla följande förändrade lydelse: »Bevillning för inkomst af kapital eller arbete påföres: bank- och *jernvägs*bolag, der bolagets rörelse drifves, vare sig vid hufvud-, afdelnings- eller kommissionskontor, *eller vid större och mindre stationer*» samt att i följd häraf sista punkten af § 27 bevillningsförordningen skulle lyda: »Och bör sådant utdrag beträffande bank- och *jernvägs*bolag utvisa denna vinst, fördelad på hvart och ett af bolagets särskilda kontor *eller stationer*.»

När detta ärende förelåg till behandling första gången i kamrarne, afslog Första Kammaren det framlagda förslaget, men Andra Kammaren biföll detsamma. Bevillningsutskottet kom sedan in med memorial med förslag till voteringsproposition i detta ämne, men mot detta betänkande hade sex ledamöter, deribland fem från Första Kammaren, reserverat sig med dåvarande ordföranden, friherre af Ugglas, i spetsen. När betänkandet kom inför Första Kammaren, uppträdde der för gemensam votering många grundlagskunnige män, af hvilka jag vill särskildt nämna Första Kammarens nuvarande talman, grefve Sparre, då för tiden medlem af bevillningsutskottet, vidare professor Rydin, herr von Ehrenheim och herr Lagerstråle; och med betydande röstöfvervigt — 66 röster mot 34 — beslöt Första Kammaren, att gemensam votering i detta ämne skulle ega rum.

Jag vill nu särskildt erinra om några ord, som då yttrades af herr von Ehrenheim i Första Kammaren. Han framhöll, att bevillningsförordningen mera än någon annan författning är, så att säga, Riksdagens enskilda egendom. Och han tillade bland annat:

»Sjelfva sättet för taxeringens förrättande och stället, der den

I anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillnings-utskottets betänkande n:o 25. (Forts.)

skall ega rum, sammanhänga så nära med bevillningens belopp och utgörande, att man icke kan skilja dem från hvarandra, ty derpå beror möjligheten att rätt tillämpa bevillningsförordningen samt möjligheten af att erhålla det belopp, som Riksdagen påräknat. Då så är, synes det mig också vara klart, att Riksdagen skall afgöra denna fråga, och att detta således, då kamrarne stannat i olika beslut, skall ske genom gemensam votering».

Sådan var meningen 1872. 1873 kom samma fråga igen och behandlades på samma sätt i båda kamrarne. Sedan förelågo en hel följd af år liknande frågor, och om alla dessa beslöto båda kamrarne, att de skulle göras till föremål för gemensam votering. Jag tror icke, att det der precedensfallet från 1883 har förmåga att slå i hjel hvad som tillförene varit båda kamrarnes mening. Och, mina herrar, när väl nu den dag med rätt stora steg närmar sig, då vi skola hafva att här i Riksdagen upptaga till allvarlig pröfning mycket genomgripande förslag till ändring af vår bevillningsförordning, torde det vara af den allra största vigt, att Andra Kammaren icke gifver Första Kammaren något som helst på hand i dess försök att inkräkta på det af grundlagen utstakade området för gemensamma omröstningar beträffande bevillningsförordningen och dess bestämmelser.

Då jag för min del anser, att det är af vigt att se upp i detta fall och att på alla punkter, mindre såväl som större, hålla på Andra Kammarens mening, tillåter jag mig, herr talman, att föreslå, att kammaren behagade fatta följande beslut:

Kammaren, som vidhåller sin mening, att i dylika frågor gemensam votering bör ega rum, beslutar att med ogillande lägga bevillningsutskottets memorial till handlingarna.

Häruti instämde herrar *Höjer, Jansson* i Krakerud, *Bromée* i Billsta och *Johansson* i Öija.

Herr Johnsson: Herr talman, mina herrar! Efter den siste talarens yttrande kan jag fatta mig kort. Men jag kan icke underlåta att fästa kammarens uppmärksamhet på den väsentliga skilnaden mellan innebörden af 14 och 17 §§ bevillningsförordningen. Då 1897 års bevillningsutskott afstyrkte, att gemensam votering skulle få ega rum med afseende på en framställning om ändring i 14 §, stödde sig utskottet på två precedensfall. Det ena var ett fall från 1883, hvilket relaterats af den föregående talaren. Det andra var, att Riksens Ständer 1865—1866 i en liknande fråga skulle hafva tolkat saken så, att gemensam votering icke skulle ega rum. År 1865 var nemligen ett förslag väckt om ändring i bevillningsförordningen i det syftet, att ordföranden i bevillningsberedningen skulle, så vidt ske kunde, vara bosatt inom distriktet. Förslaget godkändes af tre stånd, men afslogs af ridderskapet och adeln. Frågan var då: skulle saken gå till gemensam omröstning — i förstärkt statsutskott — eller skulle den anses afgjord genom tre stånds sammanstämmande beslut? Då

I anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 25. (Forts.)

fattades det beslutet, att, som tre stånd fattat sammanstämmande beslut, det skulle anses vara lag.

Detta ansåg 1897 års bevillningsutskott gifva stöd för den uppfattningen, att gemensam votering icke skulle ega rum, utan sammanjemkning försökas. Jag ber då att med afseende på precedensfallet från 1865 få erinra, att det så mycket mindre kan åberopas i förevarande sak, som vi sedan dess fått helt och hållet nya bestämmelser i 65 § riksdagsordningen, som naturligtvis allena skola utgöra ledning för Riksdagens beslut i voteringsfrågor för närvarande.

För öfrigt vill jag framhålla, att den ändring, som 1897 föreslogs i 14 § bevillningsförordningen, har icke någon som helst i bevillningsförordningen stadgad påföljd. Det är icke något äfventyr stadgadt för öfverträdelse af denna §. Deremot är med afseende på innehållet af 17 §, dit nu förevarande ärende hör och till hvilken ifrågavarande beslut skulle utgöra ett tillägg, den påföljd, som stadgas i 24 § bevillningsförordningen, tillämplig, nemligen böter och äfventyr att icke få klaga öfver det beslut, som taxeringsnämnden fattat.

De bestämmelser, som införas i § 17, hafva således en helt annan innebörd än de bestämmelser, som möjligen införas i § 14. Det skulle då förvåna mig, om Andra Kammaren skulle afhända sig den rätt, som obestridligen ligger i § 65 riksdagsordningen och § 71 regeringsformen, att kunna yrka, att gemensam votering skall ega rum, då kamrarne i bevillningsfrågor fattat olika beslut.

Jag skulle hafva föredragit, att ärendet återremitterades till utskottet, men då den föregående talaren valt en annan form, skall jag ansluta mig till hans förslag och ber derför att få yrka bifall till det af herr Bergström gjorda yrkande.

Herr Meyer: Af den förste talarens anförande framgick, hvad vi alla hafva reda på förut, nemligen att den principfråga, som föreligger, varit mycket omtvistad. Riksdagen har ibland sagt, att den skall tolkas så och så, och en annan gång har Riksdagen sagt, att den skall lösas på ett annat sätt. Det må väl derför vara ursäktligt, om Andra Kammarens ledamöter i bevillningsutskottet icke kunnat med bestämdhet afgöra, huru grundlagens stadganden i detta fall böra tolkas.

Men härtill kommer en annan sak, nemligen att det icke här är fråga om bevillning eller någon annan skatteinkomst för staten. Med det tillägg till bevillningsförordningen, som här föreslagits, har man endast afsett att reglera ett *kommunalt* förhållande. Motionen gick ut på, att de banker, som hade afdelningskontor, skulle inlemna vissa fullständiga uppgifter rörande dessa, i syfte att de kommuner, inom hvilka afdelningskontoren vore belägna, skulle erhålla sina delar af beskattningen, i stället för att såsom hittills äfven dessa delar påläggas hufvudkontoret, hvarigenom den kommun, der hufvudkontoret är beläget, får hela skatten och de andra ingenting. Det var detta, som

I anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillnings-utskottets betänkande n:o 25. (Forts.)

afsågs med motionen. Någon bevillning till staten är det icke fråga om; ty staten får sitt, antingen detta tillägg till bevillningsförordningen kommer till eller icke. Det är således en rent kommunal skattefråga det gäller, och det är derför, som jag för min del ansett, att gemensam votering icke bör ega rum. Jag skall derför be att få yrka, att utskottets anmälan utan vidare lägges till handlingarna.

Häruti instämde herrar *Brodin*, *Petri* och *Olsson* i Sörnäs.

Herr A. Hedin i Stockholm: Denna fråga har nog att göra med bevillningen. Grundlagen säger, att Riksdagen har att besluta med full magt och myndighet om grunderna för bevillningens utgörande och *sättet för dessa grunders tillämpning*, så att det nog icke är någon möjlighet att komma ifrån, att det här är en sådan fråga, om hvilken gemensam votering enligt grundlagens föreskrift skall ega rum. Jag kan till den kraft och verkan, åberopandet af en betydande auktoritet kan hafva, erinra om, att en af våra statsrättslärare, den, som mer än någon annan befattat sig med att utreda slika frågor, och som visat sig mycket angelägen om att så trångt som möjligt begränsa användandet af gemensamma voteringar vid statsregleringsfrågor, nemligen f. d. professor Rydin i Upsala, uttalat sig på ett otvetydigt sätt om gemensam votering i alla sådana frågor som den, hvilken här nu föreligger. Det har för öfrigt icke, såsom den ärade representanten för bevillningsutskottet yttrade, varit så mycken strid om denna sak. Det exempel, som anfördes från 1883, är ju — som herr Bergström visat — mycket litet belysande för den satsen, att gemensam votering här icke skulle ega rum; och herr Bergström har äfven anfört exempel på, att under andra och — låt mig tillägga — till äfventyrs bättre tider Första Kammaren haft en annan uppfattning af denna sak, än nu är förhållandet. Jag skall icke upprepa det, som nyss blifvit på ett så förträffligt sätt af den förste talaren framställdt, utan jag skall inskränka mig till att beträffande sjelfva frågan instämma med honom och anhålla om bifall till det yrkande, han gjort.

Men jag skall be att få tillägga ett par ord rörande en anmärkning, som jag enskildt hört framställas i denna sak, nemligen att, då Andra Kammaren icke kan emot Första Kammarens veto genomdrifva sin åsigt, det icke skulle tjena något till att öppna en strid i denna fråga. Jo, det tjenar verkligen till någonting. Det tjenar till att icke gifva anledning till det påståendet, att Andra Kammaren frångått sin forna ståndpunkt i frågan eller betraktar såsom likgiltigt, huruvida den vidhåller, hvad den förut allt jemt förfäktat. Det är ju icke obekant, att på vissa håll grundlagarnes tolkning och tillämpning vexlar något allt efter tillståndet inom den politiska atmosferen, och jag befarar icke, att, så vidt Andra Kammaren vidhåller sin så väl grundade åsigt, den dag ej snart skall komma, då Första Kammaren skall finna sig föranlåten att återgå till den uppfattning,

som — enligt hvad den förste talaren påpekade — var rådande på en tid, då väl ingen vill bestrida, att kammaren disponerade öfver fullt så grundlagskunniga män som för närvarande.

I anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillnings-utskottets betänkande n:o 25. (Forts.)

Jag anhåller, som sagdt, om bifall till herr Bergströms yrkande.

Herr *Ernst Carlson* instämde häruti.

Herr David Bergström: Herr talman! Då den ärade representanten för bevillningsutskottet såsom ett skäl för utskottets åsigt framhöll, att här icke förelåge någon fråga, der det gälde en statsinkomst, emedan staten finge lika mycket ändå, så ber jag få hänvisa dertill, att detta skäl fullt motbevisas af den tydliga bestämmelsen i § 71 regeringsformen, att gemensam votering skall ega rum, då det gäller sättet för tillämpningen af grunderna för någon bevillning, såsom herr Hedin redan också framhållit.

Den ärade ledamoten af bevillningsutskottet sökte vidare framhålla, att den föreliggande frågan vore en *liten* fråga. Men det är *icke* någon liten fråga, när det i utskottets betänkande på sid. 4 heter: »Utskottet, som finner nu förevarande fråga vara af likartad beskaffenhet med den, som förelåg vid 1897 års riksdag, delar dåvarande bevillningsutskotts uppfattning, att *dylika frågor icke kunna genom gemensam votering afgöras.*»

Det är således en mycket stor fråga, om hvilken vi gå att besluta. Jag hoppas derför, att Andra Kammaren nu liksom 1897 skall häfda sin gamla mening och hellre följa medlemmarne af 1897 års bevillningsutskott från denna kammare, som då reserverade sig, nemligen herrar friherre von Schwerin, Collander, Fredholm, Jansson i Krakerud, Lundström, Stormats Matias Olsson, Göransson i Åsen, Swartling, Elis Nilson och Bergendahl.

Herr talman, jag tillåter mig vidhålla mitt yrkande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, biföll kammaren det af herr David Bergström i Stockholm framstälda förslag.

§ 13.

Angående ändring i postbefordrings-afgiften för inrikes bref.

Slutligen föredrogs bevillningsutskottets betänkande n:o 32, i anledning af väckt motion om ändring i postbefordringsafgiften för inrikes bref.

I berörda, inom Andra Kammaren afgifna motion n:o 10 hade herr *C. J. Hammarström* hemstält, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida en höjning i maximivigten för vanliga inrikes bref, som befordras för enkelt porto, må kunna ske, samt till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill denna utredning kan gifva anledning.

Angående ändring i postbefordringsafgiften för inrikes bref. (Forts.)

Utskottet hemstälde,

att herr Hammarströms motion om ändring i postbefordringsafgiften för inrikes bref icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid betänkandet funnos fogade reservationer:

af herrar *Jansson* i Krakerud, *Lundström, Olsson* i Sörnäs, *Petri, Hedgren* och *Almqvist*, hvilka hemstält, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes utreda, huruvida en höjning i maximivigten för vanliga inrikes bref, som befordras för enkelt porto, må kunna ske, samt till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill denna utredning kan gifva anledning;

samt af herr *Brodin*.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr Hammarström: Det betänkande, som nu föreligger, utvisar, att bevillningsutskottet äfven i år afstyrkt den motion, som jag väckt i detta ämne. Det förslag, som jag i år framkommit med, är emellertid alldeles detsamma som det, Andra Kammaren förlidet år fann för godt att bifalla. Det föreligger nu just i samma skick.

Såsom herrarne behagade finna, har utskottet hos kongl. generalpoststyrelsen anhållit att få ett uttalande i den föreliggande frågan, och generalpoststyrelsen har — på sätt af betänkandet framgår — lemnat ett sådant uttalande. Nu anser man kanske, att detta skulle kunna kallas en utredning af frågan. Men, mine herrar, det är *icke* någon *utredning;* det är endast en *beräkning,* huru mycket i portoinkomster skulle förloras genom att en sådan bestämmelse, som jag föreslagit, skulle införas i poststadgan. Man hade väl haft rätt att vänta, att man skulle hafva fått en utredning, huru en sådan förändring skulle komma att verka, d. v. s. huruvida genom att medgifva några grams högre vigt postverket skulle kunna befordra brefven utan någon förlust för statsverket. Ty det är väl det frågan gäller, huruvida statsverket skulle göra någon förlust eller icke på befordran af bref. Men det är min öfvertygelse, att något sådant icke skulle komma att ega rum. Ty om man jemför de afgifter, som äro åsatta för befordran af den ena eller andra försändelsen, med afgifterna för bref, så tror jag, att det skall tydligt framgå, att, äfven om hvad jag föreslagit skulle af Riksdagen bifallas, brefportot ändå skulle komma att utgöra en tillräcklig ersättning för de kostnader, som postverket får vidkännas specielt för bref. För öfrigt har jag den åsigten — som också framhållits vid ett föregående tillfälle af en talare på stockholmsbänken — att postverket väl icke är någon skatteindrifningsanstalt. Såsom herrarne behagade finna af den tablå, som finnes i betänkandet öfver inkomster och utgifter under år 1900, visar sig ett öfverskott af 665,579 kronor. Man kan icke under

Angående ändring i postbefordringsafgiften för inrikes bref. (Forts.)

sådana förhållanden säga, att postverket laborerar med svåra finansiella förhållanden, utan jag tror, att, äfven om den förändring, som jag föreslagit, skulle vidtagas, det i alla fall icke skulle blifva någon svårighet för generalpoststyrelsen att sköta affären.

Det framhålles vidare i utskottets betänkande såsom en olägenhet, att, derest den föreslagna ändringen skulle komma till stånd, de inländska brefven skulle komma att väga olika emot de bref, som vore afsedda att skickas till utrikes ort. Men det kan väl icke blifva större svårighet för oss än för andra länder, der detta förhållande eger rum. Af den tablå, som är vidfogad utskottsbetänkandet och som är lemnad af generalpoststyrelsen, ser man, att det finnes olika vigtbestämmelser för inrikes bref i andra länder, som tillhöra verldspostföreningen, och det blefve väl, som sagdt, icke större olägenhet för oss än för dem.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid, utan jag ber endast att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen, som just innehåller, hvad denna kammare biföll förlidet år.

Herr Meyer: Herr talman! Den föregående ärade talaren gjorde den anmärkningen mot utskottets betänkande, att i detsamma icke visades, huruvida postverket skulle göra någon förlust, i fall motionen blefve antagen. Men det ligger ju i öppen dag, att en dylik förlust måste inträda, och det framgår också af utskottets betänkande, ty utskottet visar, att den af motionären föreslagna höjningen af vigtsatsen skulle komma att medföra en minskning af postverkets inkomster af omkring 150,000 kronor. Till detta skulle sedan komma ytterligare den förlust, som skulle uppstå derigenom, att på grund af öfverenskommelser i det hänseendet med Danmark och Norge bref till dessa länder finge hafva större vigtsats än nu. Och i samma ögonblick vigtsatsen höjes, kommer allmänheten naturligtvis icke att så noga som nu tillse, att brefven icke öfverstiga den nu fastställda maximivigten, utan det skulle nog inträffa, att betydligt flera bref med en vigt af 15 à 20 gram skulle afsändas, och det behöfver väl icke bevisas, att ju större tontal bref postverket har att befordra, desto större blifva befordringskostnaderna.

Nu är visserligen sant, att postverket för närvarande lemnar öfverskott. Men som herrarne nogsamt hafva sig bekant, är för närvarande en komité tillsatt, som fått i uppdrag att utarbeta ny stat för postverket, och det vet en hvar af oss, att det betyder detsamma, som att Riksdagen kommer att skapa flera nya ordinarie platser inom postverket och att löneförhöjningar komma att beviljas åt postverkets tjenstemän, samt att dessa nyskapade platser och högre löner komma att draga med sig höjda pensionsafgifter. Jag tror derför, att riksdagen handlade försigtigast, om den afvaktade resultatet af denna komités verksamhet, innan den fattade något beslut om att minska postverkets inkomster.

Angående ändring i postbefordringsafgiften för inrikes bref. (Forts.)

Vidare är det en annan sak, som bör bemärkas. Man har här sagt, att postverket icke är till för att skaffa staten inkomster. Ja, detta må nu vara sant, ehuru jag för min enskilda del vill säga, att om det så skulle vara, att statsverket hade några hundra tusen kronors inkomst af postverket, vore väl icke det en så stor olycka, att vi icke med jemnmod kunde bära densamma. Men äfven om postverket icke skulle vara till för att skaffa staten inkomster, måste man dock i än högre grad göra gällande den satsen, att man icke bör bereda ett litet fåtal förmåner på bekostnad af den stora allmänheten. Men det är just det, som man skulle göra genom att bifalla motionen.

Som herrarne behagade finna af den tablå, som är bifogad utskottets betänkande, är portosatsen för bref i flera andra länder lägre än hos oss, i det att den der endast utgör ett belopp, som motsvarar 7 à 8 öre, då vi ju deremot hafva 10 öre. I fall man nu vill åstadkomma någon reform härvidlag, bör man väl rätteligen sträfva efter att få portosatsen å bref nedsatt. En reform, hvarigenom vigtsatsen höjes, kommer endast ett mycket litet fåtal till godo på den stora allmänhetens bekostnad, och på samma gång som man på det sättet beröfvar postverket inkomster, gör man den dag mera aflägsen, då man kan vidtaga den stora reformen, d. v. s. åstadkomma en nedsättning af postportot, och det anser jag vara orätt.

På grund af hvad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hammarström: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren behagade lägga i min mun något, som jag icke sagt. Han påstod nemligen, att jag skulle hafva sagt det, att postverket skulle få lika stora inkomster som nu, äfven sedan min motion blifvit antagen. Detta har jag emellertid icke yttrat, ty hvad jag sade var det, att det icke föreligger någon utredning af frågan, huruvida icke postverket, äfven om mitt förslag bifölles, skulle få tillräckligt betaldt för brefbefordringen. Jag har icke velat förneka, att postverket genom en sådan förändring skulle få en något mindre inkomst, men jag har sagt, att den utredning, som nu förebragts, gäller endast frågan, huru stor förlust postverket skulle lida genom motionens antagande; mitt uttalande gälde således, huruvida icke brefportot äfven efter förändringen kan anses utgöra en tillräcklig betalning för brefvens befordring.

Denne senaste ärade talaren nämnde också något om det förslag, rörande förändring af hela poststadgan, som vi ha att förvänta från Kongl. Maj:t. Men då vill jag säga, att jag anser, att det hade varit lämpligt, att Riksdagen begärt en utredning i den nu föreliggande frågan, så att denna utredning hade kunnat föreligga, när det nämnda förslaget kommer att tagas i öfvervägande. Och då vi äro lyckliga nog att här ha närvarande en ledamot af Kongl. Maj:ts regering, som både är inne i dessa frågor och äfven är intresserad

Angående ändring i postbefordringsafgiften för inrikes bref. (Forts.)

för dem, så uttalar jag den förhoppningen, att han, när frågan kommer före, skall taga äfven denna sak i öfvervägande.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Herr Hammarlund: Herr talman! Den talare, som försvarade bevillningsutskottets förslag, framkom med den tanken, att man skulle rigta sin uppmärksamhet på en annan reform än den nu föreslagna, nemligen att sätta ned den nuvarande postbefordringsafgiften för enkla bref, som ju är 10 öre, emedan motsvarande afgift i åtskilliga andra länder är lägre än hos oss. Jag tror, mina herrar, att vi allt få vänta på den reformen. Hvarför ha vi satt denna afgift just till 10 öre? Jo, derför att det är en rund summa, en tio-öring. Hvarför är denna afgift i Tyskland 8,9 öre. Jo, derför att detta belopp der motsvarar 10 pfeninge; och likaså har man i Frankrike bestämt denna afgift till 7,2 öre, derför att detta i deras mynt är ett jemnt belopp.

Den ärade talaren menade, att man skulle skjuta ifrån sig denna af honom mera önskade reformen, derigenom, att man bifölle det föreliggande förslaget. Jag tror dock för min del, att det icke finnes någon utsigt för, att det vanliga postportot skall i vårt land nedbringas under 10 öre. Vill man en reform härvidlag, är det nog bäst att gå en annan väg och göra som i andra länder, nemligen höja vigtsatsen, så att det antal gram, som man får sända för 10 öre, blir större, än hvad det nu är. En sådan reform är genomförd i Amerika, Tyskland, Österrike-Ungern, England och flera andra länder, och hvarför skulle den då icke kunna genomföras äfven hos oss?

Det är för öfrigt icke mer än 20 år, sedan den nuvarande vigtsatsen hos oss fastställdes till 15 gram, förut var den 4 ort, hvilket motsvarar 17 gram. Jag tror, att allmänheten haft ganska svårt att vänja sig vid den nuvarande vigtsatsen, särskildt den stora allmänheten på landet, som är van vid att använda tjockt papper och tjocka kuvert, när den skrifver bref. Det göra de återigen icke på affärskontoren, der de tvärtom skaffa sig särskildt tunt papper, medan man deremot på landet, som sagdt, vill, när man skrifver till sina bekanta, hedra dem med ett tillräckligt stadigt papper. Men ett dylikt bref kommer då lätt att väga mer än 15 gram. Jag visade i fjol här i kammaren, hurusom ett vanligt postpappersark och ett stadigt kuvert, som jag hade köpt i en vanlig pappershandel, tillsammans vägde 16 à 17 gram.

Denna dubbla postafgift drabbar särskildt mindre bemedlade, och jag tror derför, att den af motionären föreslagna reformen vore ganska tidsenlig. Det minsta, som man tills vidare skulle kunna göra, vore väl det, att man åstadkommer en utredning, som vore mera omfattande än den, som verkstälts nu under riksdagen. Jag tillåter mig derför hemställa om bifall till reservanternas förslag.

Herr Petri: På de skäl, som i vår reservation äro anförda, och dessutom på det skälet, att Andra Kammaren förra året fattade

Angående ändring i postbefordringsafgiften för inrikes bref. (Forts.)

ett med reservationen likartadt beslut, hvilket beslut var enhälligt, ber jag att få tillstyrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Meyer: Jag skall endast be att få göra den frågan: Hvilket är rigtigast, att staten tager de öfverskott, som uppstå genom postverkets rörelse, eller att vi använda dessa öfverskott till att premiera det lilla fåtal, som icke haft förstånd nog att skaffa sig tillräckligt tunt papper.

Herr Hedgren: Herr talman! Blott några få ord för att bemöta den siste ärade talaren.

Till de skäl, som bevillningsutskottet anfört för sitt afstyrkande af motionen, har herr Meyer lagt tvenne andra.

Det ena af dessa skäl, nemligen att man icke borde höja vigtsatsen, utan snarare nedsätta portot, har redan af herr Hammarlund blifvit så vidlyftigt bemött, att jag icke har någonting att tillägga i det afseendet. Det är ju för öfrigt, herr talman, vanligen så, att när man begär en liten reform, pekar man på en större reform, hvars genomförande skulle hindras genom antagandet af den föreslagna mindre reformen. Men det är nog i de flesta fall så, att vi aldrig komma till den stora reformen.

Ett annat skäl, som herr Meyer här har anfört, för att den föreslagna reformen icke skulle antagas, är det, att densamma icke skulle komma den stora allmänheten, utan endast ett litet fåtal till godo. Ja, det är frågan, om detta verkligen blir förhållandet. Det torde väl vara så, att affärsmännen, särskildt industriidkarne, hvilka äro de, som afsända de flesta brefven, icke hafva någon stor nytta af denna reform, ty de tillse nog, att deras papper och kuvert stämma öfverens med vigtsatsen, så att de icke behöfva betala dubbla portot, utan det är — såsom herr Hammarlund sade — den stora allmänheten på landsbygden, som reformen skulle gagna. När man der skrifver bref, tager man tjockt och hederligt papper, men ju tjockare det är, desto tyngre blir brefvet. Och det är, mina herrar, icke nog med, att man använder tjockt papper, utan det är som oftast så, att man icke tror postverket mer än jemnt, utan fruktar, att brefvets hemligheter skola röjas, om det endast är ihopgummadt, och derför sätter man dit litet lack, och som sigill använder man i brist på annat en tolfskilling eller en fingerborg. Allt detta gör, att brefvet blir så tungt, att man får betala 10 öre extra för dess postbefordring.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bromée i Billsta: Då jag af andra göromål var förhindrad att närvara i utskottet, när denna fråga afgjordes, men jag hade nöjet deltaga i beredningen af den på afdelningen, som kom till ett annat resultat än utskottet, ber jag att få säga, att jag till alla delar instämmer med reservanterna och yrkar bifall till reservationen.

Angående ändring i postbefordringsafgiften för inrikes bref. (Forts.)

Herr Björck: Då i flera andra länder, såsom i Danmark och Schweiz, i hvilka land korrespondensen är stor, måhända till en del berende på, att maximivigten för vanliga inrikes bref, som befordras mot enkelt porto, uppgår ända till 250 gram, tror jag, att det hade varit klokt af motionären, om han redan från början tagit steget fullt ut genom att föreslå maximivigten till 125 gram, eller den högsta vigt, för hvilken nu två enkla porton är bestämd. Men då något sådant förslag ej föreligger, skall jag be att få instämma med reservanterna i deras yrkande om en utredning af frågan.

Man har såsom skäl för afslag å motionen anfört, att en höjning i maximivigten för bref, som befordras mot enkelt porto, skulle i högst väsentlig mån komma att minska postverkets inkomster. Att detta skulle blifva fallet, är ej bevisadt, men om man resonerar på det viset, då bör man ju föreslå, att den nu utgående maximivigten sänkes t. ex. till 10 gram, hvarigenom postverkets inkomster måhända ytterligare skulle kunna komma att ökas med en två à trehundratusen kronor om året. Många bref, som skrifvas — åtminstone kan jag säga det af egen erfarenhet — väga ej mera än 10 gram. Men en dylik sänkning af brefportot tror jag ej, att denna kammare vill vara med om, då ju postverket är till för att betjena allmänheten, men ej för att vara en inkomstkälla för staten.

Då jag nu håller före, att den stora allmänheten skulle komma att få stor nytta af en höjning i maximivigten för vanliga inrikes bref, som befordras för enkelt porto, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr *Lundell* instämde häruti.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag för min del ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Jag kan icke inse, att det föreligger något som helst skäl för att minska postverkets inkomster med 150,000 kronor, hvilket det beräknats, att den föreslagna förändringen skulle hafva till följd. Jag tror alltför väl, att alla möjliga inkomster, som kunna erhållas, hädanefter komma att gå åt, och jag tror, att postverkets utgiftsstat kommer att höjas ganska betydligt. Är det då skäl i att skrifva till Kongl. Maj:t och begära *utredning* om en *nedsättning* i inkomsterna? Jag tror det icke.

Riksdagen har ju för öfrigt att under den närmaste tiden vänta ett förslag, som går ut på att höja postbefordringsafgiften för tidningar och dylikt. När så är fallet, skall man väl icke skrifva till Kongl. Maj:t med begäran om utredning för en förändring, som skulle medföra en minskning af inkomsterna för postverket. Det skulle ju strida mot hvart annat.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. Under densamma hade yrkats *dels* bifall till utskottets hemställan, *dels* afslag derå och

bifall i stället till den vid betänkandet fogade, af herr Jansson i Krakerud med flere afgifna reservation. Sedan herr talmannen gifvit proposition å dessa yrkanden, förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Likväl begärdes votering, hvilken ock företogs efter följande nu uppsatta och af kammaren godkända omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad bevillningsutskottet hemstält i förevarande betänkande n:o 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets hemställan bifallit den vid utlåtandet fogade, af herr Jansson i Krakerud med flere afgifna reservation.

Voteringen utföll med 94 ja mot 91 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

§ 14.

Anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till Riksdagens skrifvelse n:o 48 till Konungen angående utsträckt sabbatshvila åt vissa statstjenstemän och betjente.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:

statsutskottets utlåtanden:

n:o 69, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af den kronan tillkommande jordegareandel i grufva;

n:o 70, med anledning af dels Kongl. Maj:ts framställning om anslag till ordnande och registrerande af vissa handlingar i kammararkivet, dels ock väckt motion angående inspektion af vissa embetsverks arkiv m. m.;

n:o 71, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till beredande åt lappar inom Enontekis socken af Norrbottens län af eftergift i viss dem åliggande ersättningsskyldighet;

n:o 72, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till bekostande af en undersökning rörande de sinnessjuke i riket;

n:o 73, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående fördelning af besparingar å sjette hufvudtitelns anslag till jordbruket, handeln och näringarna;

n:o 74, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag för tillgodoseende af åtskilliga behof vid veterinärinrättningen i Skara;

n:o 75, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnads- och ändringsarbeten m. m. vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund; och

n:o 77, angående ej mindre vissa utaf Kongl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens redan trafikerade jernvägar än äfven en i anledning häraf inom Riksdagen väckt motion;

lagutskottets utlåtande n:o 43, i anledning af justitieombudsmannens framställning angående ändrade bestämmelser rörande handläggning af lagfarts- och inteckningsärenden;

särskilda utskottets n:o 2 memorial, n:o 8, med föranledande af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande n:o 6, i anledning af väckta motioner angående skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om åstadkommande af bestämmelser till motverkande af de med sjöfarten förbundna faror;

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 22, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning angående kompetensvilkor för anställning som lokomotivförare m. m.;

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 23, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utfärdande af instruktion jemte taxa för besigtningsmän vid haveribesigtningar;

n:o 24, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om ändring i sättet för verkställande af dödsstraff; och

n:o 25, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om utsträckning af giltighetstiden för s. k. tur- och returbiljetter å statens jernvägar; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 26, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående formatet på offentliga komitéers tryckta utlåtanden.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,21 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Tisdagen den 30 april.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 23 innevarande månad.

§ 2.

Herr *H. Andersson* i Vestra Nöbbelöf aflemnade en motion, n:o 186, om bemyndigande för Kongl. Maj:t att, derest ny härordning med indelningsverkets upphäfvande antages, under öfvergångstiden i mån af behof ersätta afgången af indelte soldater genom anställande af manskap på grund af frivilligt aftal.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

§ 3.

Anmäldes och godkändes särskilda utskottets n:o 3 förslag till Riksdagens skrifvelse till Konungen, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 39 med förslag till lag angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete och till lag om ändrad lydelse af 17 kap. 4 och 11 §§ handelsbalken.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden n:is 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75 och 77, lagutskottets utlåtande n:o 43, särskilda utskottets n:o 2 memorial n:o 8, Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 22, Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden n:is 23, 24 och 25 samt Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 26.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes särskilda utskottets n:o 3 memorial n:o 9, angående aflöning åt dess tjenstemän och vaktbetjening.

§ 6.

Justerades ett protokollsutdrag.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

	herr *N. Jönsson* i Gammalstorp ...	under	5	dagar	fr.	o.	m.	den 30	dennes	
	» *C. F. Petersson* i Dänningelanda	»	5	»	»	»	»	» 4	nästk.	maj
	» *O. H. Svensson* i Saläng	»	5	»	»	»	»	» 1	»	»
	» *J. Johanson* i Valared.....	»	4	»	»	»	»	» 1	»	»
	» *A. Hansson* i Solberga	»	6	»	»	»	»	» 3	»	»
och	» *C. Faxe*.....	»	5	»	»	»	»	» 3	»	»

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,16 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.